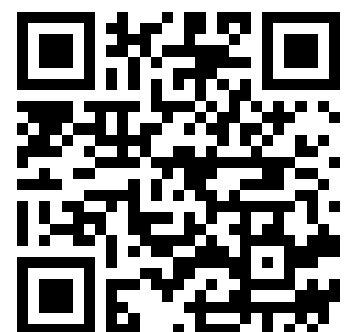


---

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>





## Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

## Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

## Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

m

273

1894-1895

BIBLIOTHEEK KITLV



0065 8706



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

GELEIDENDE BRIEF.

N<sup>o</sup>. 1.

's GRAVENHAGE, den 13den December 1894.

Krachtens machtiging der Koningin-Weduwe, Regentes, heb ik de eer U Hoogedelgestrenge, ter voldoening aan art. 44, 2de lid, van het reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, hiernevens, met de daarbij behoorende Nota's van toelichting, in afschrift te doen toekomen de navolgende contracten met inlandsche vorsten in den Oost-Indischen Archipel of daarmede gelijk te stellen stukken:

1<sup>o</sup>. de verklaring en de akte van bevestiging, dd. 3, 9 en 29 Mei 1893, afgelegd door en uitgereikt aan de tegenwoordige bestuurders der Atjehsche onderhoorigheden III Moekim Megoi en de Moekim Bambi; Manging en Baoeëh; Soewak, Tangan Tangan Tjoet, Tangan Tangan Rajoet en Lok Paoeh Noord; en Kroeng Pasei (Gedong);

2<sup>o</sup>. de akten van verband en van bevestiging, dd. 23 Mei 1893, gepasseerd naar aanleiding van de plaats gehad hebbende bestuursverwisseling in Langkat;

3<sup>o</sup>. de akten van verband en van bevestiging, dd. 7 en 23 Juni 1893, gepasseerd bij de installatie van nieuwe bestuurders in Pegatan en Koesan en Goenoeng Taboer;

4<sup>o</sup>. de suppletoire contracten met Boeloengan, dd. 19 Juni 1893, en met Ternate, dd. 20 Juli 1893, betreffende den afstand aan het Gouvernement van het recht tot het verleenen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en van concessiën tot mijnontginning;

5<sup>o</sup>. de omschrijving van het gebied van het sultanaat Boeloengan, strekkende ter vervanging van eene vroegere omschrijving;

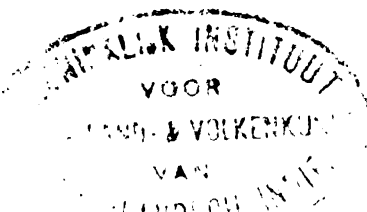
6<sup>o</sup>. de nieuwe contracten met Madjene, Pambaoewang, Tjenrana en Tappalang (Mandar), dd. 20 Augustus en 31 October 1892, met de daarbij behoorende akten van bevestiging en verklaringen;

7<sup>o</sup>. de akten van verband en van bevestiging, dd. 1 Juli 1893, verleden bij de installatie van den tegenwoordigen bestuurder van Bolang Mongondo;

8<sup>o</sup>. de akten van verband en van bevestiging, dd. 11 en 20 November 1893, gewisseld bij het optreden van nieuwe bestuurders in Bangli en Gianjar.

*De Minister van Koloniën,*  
BERGSMA.

*Aan*  
*den Heer Voorzitter van de Tweede Kamer der*  
*Staten-Generaal.*





*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**III MOEKIMS MEGOI EN DE MOEKIM BAMBI.**

**VERKLARING EN AKTE VAN ERKENNING  
EN BEVESTIGING.**

N<sup>o</sup>. 2.

**VERKLARING.**

Ik ondergeteekende Tekoe MOHAMMAD Panglima Megoi, oeloebalang der III Moekims Megoi en de Moekim Bambi, behoorende tot de federatie der VI oeloebalangs in de Dairah Kemangan, beloof plechtig het navolgende:

1<sup>o</sup>. Ik verklaar dat het landschap III Moekims Megoi en de Moekim Bambi, behoorende tot de federatie VI oeloebalangs in de Dairah Kemangan, behoort tot het grondgebied van Nederlandsch-Indië en dat ik mitsdien Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, vertegenwoordigd door Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als wettige Souvereine erken, ten teeken waarvan door mij en mijne onderdanen, hetzij te land, hetzij ter zee, geen andere vlag zal worden gevoerd dan de Nederlandsche.

2<sup>o</sup>. Ik zal mijn land met rechtvaardigheid besturen, de rust en vrede zoowel binnenslands als met mijne naburen handhaven en het welzijn van mijn volk naar mijn vermogen bevorderen door bescherming van handel, nijverheid, landbouw en scheepvaart.

3<sup>o</sup>. Ik zal den handel in slaven, zoomede menschenroof en zeeroof, met alle macht tegengaan.

4<sup>o</sup>. Ik zal mij in geenerlei staatkundige aanrakingen stellen met vreemde mogendheden; zullende de vijanden van Nederland ook mijne vijanden, de vrienden van Nederland ook mijne vrienden zijn.

5<sup>o</sup>. De in mijn gebied bestaande belastingen zullen door mij noch verhoogd, noch verlaagd worden, noch zullen nieuwe worden ingevoerd, dan in overleg met den vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in Atjeh.

6<sup>o</sup>. Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement heeft het recht om de inkomsten van mijn gebied, voortspruitende uit de inning der inkomende en uitgaande rechten, tegen eene nader te bepalen billijke schadeloosstelling van mij over te nemen.

7<sup>o</sup>. Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement heeft het recht om in mijn gebied de pachten in te voeren van opium en andere middelen en daarvan de inkomsten te trekken.

Ik verbind mij om, wanneer het Gouvernement zulks te eeniger tijd mocht noodig achten, de in mijn gebied reeds bestaande pacht van opium en die tot het houden van hazardspelen tegen eene nader te bepalen billijke schadeloosstelling aan het Gouvernement over te doen.

8<sup>o</sup>. Evenals door mijnen voorganger zal door mij aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement worden uitgekeerd het aandeel in de inkomsten van mijn gebied, dat volgens aloud gebruik aan de vroegere Atjehsche vorsten toekwam.

De wijze, waarop die belasting zal worden geïnd, zal nader worden vastgesteld.

9<sup>o</sup>. Wanneer het Nederlandsch-Indisch Gouvernement het noodig acht in mijn gebied één of meer etablissementen te maken of militaire versterkingen op te richten, zal ik het daartoe benodigde terrein kosteloos afstaan; zullende echter de mogelijk daarbinnen gelegen particuliere eigendommen door het Gouvernement tegen schadeloosstelling worden overgenomen.

10<sup>o</sup>. Alle personen, zonder onderscheid van landaard, wonende binnen de grenzen der gouvernements-etablissementen, worden door mij erkend als gouvernements-onderdanen, en als zoodanig te staan onder het direct gezag van de vertegenwoordigers van het Gouvernement.

Het Gouvernement is ook bevoegd om alle personen in mijn gebied, niet behoorende tot de inheemsche (Atjehsche) bevolking, onder zijn rechtstreeksch gezag te brengen.

11<sup>o</sup>. Atjehers, die misdadig zijn of die overtredingen begaan tegenover het Gouvernement, of die worden beschuldigd gezamenlijk met gouvernements-onderdanen een misdrijf gepleegd te hebben, staan deswege terecht voor de gouvernements-rechtbanken.

De straf- en rechtsvorderingen ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels, hetzij deze liggen binnen mijn gebied of daarbuiten, gepleegd door mijne onderdanen, zullen mede worden berecht door de gouvernements-rechtbanken en rechters en naar de Nederlandsch-Indische wetten.

Eveneens staan terecht voor de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en worden gestraft volgens de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement ter zake uitgevaardigde of uit te vaardigen verordeningen, mijne onderdanen die vuurwapens, buskruit en ander oorlogsmaterieel zonder vergunning van den vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in-, uit- of vervoeren: zijnde in-, uit- en vervoer daarvan in mijn gebied, zonder zoodanige vergunning, verboden.

In zulke gevallen zal door mij of mijnentwege in die rechtbanken zitting worden genomen, ten einde de rechters, zoo noodig, voor te lichten, terwijl ik mij verbind de overtreders van dit verbod en de voorwerpen, waarmede de overtreding is gepleegd, aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement uit te leveren.

12<sup>o</sup>. Mutilerende straffen worden in mijn gebied niet meer toegepast.

13<sup>o</sup>. Misdadigers, die een toevlucht zoeken in mijn gebied, zullen door mij worden uitgeleverd aan 's Gouvernements vertegenwoordigers.

14<sup>o</sup>. Het recht om personen, die gevaarlijk geacht worden voor de openbare rust en orde, buiten mijn gebied te verwijderen, berust uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, behoudens mijne bevoegdheid om tot zoodanigen maatregel voorstellen te doen aan de vertegenwoordigers van het Gouvernement.

14°. Het recht om personen, die gevaarlijk geacht worden voor de openbare rust en orde, buiten mijn gebied te verwijderen, berust uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, behoudens mijne bevoegdheid om tot zoodanigen maatregel voorstellen te doen aan de vertegenwoordigers van het Gouvernement.

Personen, die, hetzij om staatkundige hetzij om andere redenen, uit mijn gebied moeten verwijderd worden, zullen door mij worden uitgeleverd aan 's Gouvernements vertegenwoordigers.

15°. Europeanen en andere oostersche of westersche vreemdelingen zullen in mijn gebied geen vergunning tot vestiging ontvangen, dan na overleg met 's Gouvernements vertegenwoordigers.

Ook zullen aan hen geen gronden worden geschonken, verkocht, verhuurd of in erfpacht als anderszins uitgegeven of concessien tot mijnontginning verleend, dan na verkregen toestemming van 's Gouvernements vertegenwoordiger in Atjeh; zullende bij het verlenen van zoodanige concessien of uitgiffen van gronden steeds worde te rade gegaan met de algemeene belangen van Nederlandsch-Indië. Handelaren zullen echter in de havens van mijn gebied worden toegelaten en aldaar verblijf mogen houden, zonder overleg met 's Gouvernements vertegenwoordigers, zoolang zij de orde en rust niet verstoren.

Bovendien zal ook mijnontginning vanwege de Regeering of uitgifte harerzijds van eene concessie tot mijnontginning in elk voorkomend geval het onderwerp van eene bijzondere schikking met mij uitmaken.

16°. Wanneer schepen of vaartuigen langs de kust of in de rivieren in mijn gebied in nood vervallen, zullen door mij of mijnentwege aan de opvarenden alle hulp en bijstand worden verleend, hun goederen worden opgeborgen en gevrijwaard tegen roof of diefstal.

Wanneer schepen of vaartuigen of wel daarvan afkomstige goederen in mijn gebied mochten stranden of komen aandrijven, zonder dat daarop rechthebbenden bekend zijn, zullen door mij of mijnentwege de noodige maatregelen tegen roof of diefstal worden genomen en kennis worden gegeven aan den naastbij zijnden gouvernementsambtenaar, ten einde die vaartuigen of goederen aan daarop rechthebbenden terug te geven tegen betaling van eene door 's Gouvernements vertegenwoordigers in overleg met mij vast te stellen billijke schadeloosstelling voor bewaking, opberging als anderszins.

17°. Zoodra mogelijk zal door mij met de hoofden en oudsten in mijn gebied worden beraadslaagd, wie mij wegens overlijden als anderszins zal behooren op te volgen.

Die opvolger zal echter niet als radja mogen optreden, dan na aflegging van den eed van trouw aan Hare Majesteit de Koningin en aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, zoomede van stipte naleving der artikelen van deze verklaring.

De aanwijzing van mijn opvolger zal echter beschouwd worden als geenerlei gevolg te hebben, zoolang zij niet zal zijn bekrachtigd door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

Bij verschil van gevoelen tusschen mij en de hoofden en oudsten in mijn gebied, zal de zaak der opvolging door mij worden onderworpen aan de beslissing van het Gouvernement, waaraan ik mij onvoorwaardelijk zal onderwerpen.

18°. Omtrent punten, die zullen blijken nog nadere regeling te behoeven, zal ik mij verstaan met de vertegenwoordigers van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

Voorts verklaar ik Toekoe TJOET MACHMOED, radja van de landschappen Soewak, Tangan-Tangan-Tjoet, Tangan-Tangan-Rajoet en Lok-Pahoe-Noord, onder eede, mij te zullen houden aan de bepalingen vervat in deze verklaring.

Aldus gedaan te Kotta Radja, den 9den Mei 1893, of den 22sten der maand Sawal van het Mohamedaansche jaar 1310.

Handmerk van Toekoe TJOET MACHMOED  
in mijne tegenwoordigheid gesteld.

De waarnemend assistent-resident der  
Westkust van Atjeh,

(w. g.) A. DE NEVE.

De Civiel en Militair Gouverneur van Atjeh en  
Onderhoorigheden,

(w. g.) C. DEIJKERHOFF.

Voor eensluidend afschrift.

De Gouvernements Secretaris,

(get.) COHEN STUART.

#### AKTE VAN ERKENNING EN BEVESTIGING.

Nademaal Toekoe TJOET MACHMOED, radja van de landschappen Soewak, Tangan-Tangan-Tjoet, Tangan-Tangan-Rajoet en Lok-Pahoe-Noord, op den 9den Mei 1893 zich heeft onderworpen aan het Nederlandsch gezag, de souvereiniteit van Nederland heeft erkend en de aan deze akte gehechte schriftelijke verklaring heeft bezegeld noch ondertekend, maar van een handmerk heeft voorzien, dewijl hij geen zegel bezit en de schrijfkunst niet verstaat, zoo wordt voornoemde Toekoe TJOET MACHMOED, radja van de landschappen Soewak, Tangan-Tangan-Tjoet, Tangan-Tangan-Rajoet en Lok-Pahoe Noord, door mij, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, plechtiglijk erkend en bevestigd in zijne waardigheid van hoeloebalang van de landschappen Soewak, Tangan-Tangan-Tjoet, Tangan-Tangan-Rajoet en Lok-Pahoe Noord; zullende hij, zoolang de in bovenbedoelde verklaring aangegane verbintenis door hem wordt nageleefd, in die waardigheid door het Gouvernement worden gehandhaafd.

Ten blijke waarvan hem deze akte van erkenning en bevestiging, zoomede een exemplaar van de bovenbedoelde door hem afgelegde verklaring zal worden uitgereikt.

Aldus opgemaakt in triplo te Kotta-Radja den 9den Mei 1893.

De Civiel en Militair Gouverneur van Atjeh en  
Onderhoorigheden,

(w. g.) C. DEIJKERHOFF.

Deze verklaring en de daaraan gehechte akte van erkenning en bevestiging zijn goedgekeurd en bekrachtigd op den 17den September 1893.

De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,

(w. g.) C. PIJNACKER HORDIJK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal.

De Algemeene Secretaris,

(get.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift.

De Gouvernements Secretaris,

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften.

De Secretaris-Generaal bij het Departement  
van Koloniën,

A. E. ELIAS.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**KROENG-PASEI (GEDONG).**

**VERKLARING EN AKTE VAN BEVESTIGING.**

**N<sup>o</sup>. 5.**

**VERKLARING.**

Ik ondergeteekende Toengkoe Imam ТУНІК, hoeloebalang van het landschap Kroeng-Pasei (Gedong), beloof plechtig het navolgende:

1<sup>o</sup>. Ik verklaar dat het landschap Kroeng-Pasei (Gedong) behoort tot het grondgebied van Nederlandsch-Indië en dat ik mitsdien Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, vertegenwoordigd door Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als wettige Souvereine erken, ten teeken waarvan door mij en mijne onderdanen, hetzij te land, hetzij ter zee, geen andere vlag zal worden gevoerd dan de Nederlandsche.

2<sup>o</sup>. Ik zal mijn land met rechtvaardigheid besturen, de rust en vrede zoowel binnenslands als met mijne naburen handhaven en het welzijn van mijn volk naar mijn vermogen bevorderen door bescherming van handel, nijverheid, landbouw en scheepvaart.

3<sup>o</sup>. Ik zal den handel in slaven, zoomede menschenroof en zeeroof, met alle macht tegengaan.

4<sup>o</sup>. Ik zal mij in geenerlei staatkundige aanrakingen stellen met vreemde mogendheden, zullende de vijanden van Nederland ook mijne vijanden, de vrienden van Nederland ook mijne vrienden zijn.

5<sup>o</sup>. De in mijn gebied bestaande belastingen zullen door mij noch verhoogd, noch verlaagd worden, noch zullen nieuwe worden ingevoerd, dan in overleg met den vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in Atjeh.

6<sup>o</sup>. Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement heeft het recht om de inkomsten van mijn gebied, voortspruitende uit de inning der inkomende en uitgaande rechten, tegen eene nader te bepalen billijke schadeloosstelling van mij over te nemen.

7<sup>o</sup>. Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement heeft het recht om in mijn gebied de pachten in te voeren van opium en andere middelen en daarvan de inkomsten te trekken.

Ik verbind mij om, wanneer het Gouvernement zulks te eeniger tijd mocht noodig achten, de in mijn gebied reeds bestaande pacht van opium en die tot het houden van hazardspelen tegen eene nader te bepalen billijke schadeloosstelling aan het Gouvernement over te doen.

8<sup>o</sup>. Evenals door mijnen voorganger zal door mij aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement worden uitgekeerd het aan-

deel in de inkomsten van mijn gebied, dat volgens aloud gebruik aan de vroegere Atjehsche vorsten toekwam.

De wijze, waarop die belasting zal worden geïnd, zal nader worden vastgesteld.

9<sup>o</sup>. Wanneer het Nederlandsch-Indisch Gouvernement het noodig acht in mijn gebied één of meer etablissementen te maken of militaire versterkingen op te richten, zal ik het daartoe benodigde terrein kosteloos afstaan; zullende echter de mogelijk daarbinnen gelegen particuliere eigendommen door het Gouvernement tegen schadeloosstelling worden overgenomen.

10<sup>o</sup>. Alle personen, zonder onderscheid van landaard, wonende binnen de grenzen der gouvernements-etablissementen, worden door mij erkend als gouvernements-onderdanen, en als zoodanig te staan onder het direct gezag van de vertegenwoordigers van het Gouvernement.

Het Gouvernement is ook bevoegd om alle personen in mijn gebied, niet behorende tot de inheemsche (Atjehsche) bevolking, onder zijn rechtstreeksch gezag te brengen.

11<sup>o</sup>. Atjehers, die misdadig zijn of die overtredingen begaan tegenover het Gouvernement, of die worden beschuldigd gezamenlijk met gouvernements-onderdanen een misdrijf gepleegd te hebben, staan deswege terecht voor de gouvernements-rechtbanken.

De straf- en rechtsvorderingen ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels, hetzij deze liggen binnen mijn gebied of daarbuiten, gepleegd door mijne onderdanen, zullen mede worden berecht door de gouvernements-rechtbanken en rechters en naar de Nederlandsche wetten.

Eveneens staan terecht voor de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en worden gestraft volgens de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement ter zake uitgevaardigde of uit te vaardigen verordeningen, mijne onderdanen, die vuurwapens, buskruit en ander oorlogsmaterieel zonder vergunning van den vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in-, uit- of vervoeren; zijnde in-, uit- en vervoer daarvan in mijn gebied, zonder zoodanige vergunning, verboden.

In zulke gevallen zal door mij of mijnentwege in die rechtbanken zitting worden genomen, ten einde de rechters, zoo noodig, voor te lichten, terwijl ik mij verbind de overtreders van dit verbod en de voorwerpen, waarmede de overtreding is gepleegd, aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement uit te leveren.

12<sup>o</sup>. Mutilerende straffen worden in mijn gebied niet meer toegepast.

13<sup>o</sup>. Misdadigers, die een toevlucht zoeken in mijn gebied, zullen door mij worden uitgeleverd aan 's Gouvernements vertegenwoordigers.

14°. Het recht om personen, die gevaarlijk geacht worden voor de openbare rust en orde, buiten mijn gebied te verwijderen, berust uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, behoudens mijne bevoegdheid om tot zoodanigen maatregel voorstellen te doen aan de vertegenwoordigers van het Gouvernement.

Personen, die, hetzij om staatkundige hetzij om andere redenen, uit mijn gebied moeten verwijderd worden, zullen door mij worden uitgeleverd aan 's Gouvernements vertegenwoordigers.

15°. Europeanen en andere oostersche of westersche vreemdelingen zullen in mijn gebied geen vergunning tot vestiging ontvangen, dan na overleg met 's Gouvernements vertegenwoordigers.

Ook zullen aan hen geen gronden worden geschonken, verhuurd of in erfpacht als anderszins uitgegeven of concessiën tot mijnontginning verleend, dan na verkregen toestemming van 's Gouvernements vertegenwoordiger in Atjeh; zullende bij het verlenen van zoodanige concessiën of uitgiffen van gronden steeds worden te rade gegaan met de algemeene belangen van Nederlandsch-Indië. Handelaren zullen echter in de havens van mijn gebied worden toegelaten en aldaar verblijf mogen houden, zonder overleg met 's Gouvernements vertegenwoordigers, zoolang zij de orde en rust niet verstoren.

Bovendien zal ook mijnontginning van wege de Regeering of uitgifte harerzijds van eene concessie tot mijnontginning in elk voorkomend geval het onderwerp van eene bijzondere schikking met mij uitmaken.

16°. Wanneer schepen of vaartuigen langs de kust of in de rivieren in mijn gebied in nood vervallen, zullen door mij of mijnentwege aan de opvarenden alle hulp en bijstand worden verleend, hun goederen worden opgeborgen en gevrijwaard tegen roof en diefstal.

Wanneer schepen of vaartuigen of wel daarvan afkomstige goederen in mijn gebied mochten stranden of komen aandrijven, zonder dat daarop rechthebbenden bekend zijn, zullen door mij of mijnentwege de noodige maatregelen tegen roof of diefstal worden genomen en kennis worden gegeven aan den naastbij zijnden gouvernementsambtenaar, ten einde die vaartuigen of goederen aan daarop rechthebbenden terug te geven tegen betaling van eene door 's Gouvernements vertegenwoordigers in overleg met mij vast te stellen billijke schadeloosstelling voor bewaking, opberging, als anderszins.

17°. Zoodra mogelijk zal door mij met de hoofden en oudsten in mijn gebied worden beraadslaagd, wie mij wegens overlijden als anderszins zal behooren op te volgen.

Die opvolger zal echter niet als radja mogen optreden, dan na aflegging van den eed van trouw aan Hare Majesteit de Koningin en aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, zoomede van stipte naleving der artikelen van deze verklaring.

De aanwijzing van mijn opvolger zal echter beschouwd worden als geenerlei gevolg te hebben, zoolang zij niet zal zijn bekrachtigd door het Nederland-Indisch Gouvernement.

Bij verschil van gevoelen tusschen mij en de hoofden en oudsten in mijn gebied, zal de zaak der opvolging door mij worden onderworpen aan de beslissing van het Gouvernement, waaraan ik mij onvoorwaardelijk zal onderwerpen.

18°. Omtrent punten, die zullen blijken nog nadere regeling te behoeven, zal ik mij verstaan met de vertegenwoordigers van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

Voorts verklaar ik Toengkoe Imam ТЛУК, hoeloebalang van het landschap Kroeng-Pasei (Gedong), onder eede, mij te zullen houden aan de bepalingen vervat in deze verklaring.

Aldus gedaan te Kotta Radja den 29sten Mei 1893 of den 13den der maand Dzoelkangidah van het Mohamedaansche jaar 1310,

Handteekening en stempel van  
T. Imam ТЛУК, hoeloebalang van  
het landschap Kroeng-Pasei (Gedong).

*De Civiel en Militair Gouverneur van Atjeh en  
onderhoorigheden,*

(w. g.) C. DEJCKERHOFF.

Voor eensluidend afschrift,

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

#### AKTE VAN ERKENNING EN BEVESTIGING.

Nademaal T. Imam ТЛУК, hoeloebalang van het landschap Kroeng-Pasei (Gedong), op den 29sten Mei 1893 zich heeft onderworpen aan het Nederlandsch gezag, de souvereiniteit van Nederland heeft erkend en de aan deze akte gehechte schriftelijke verklaring heeft bezegeld en onderteekend, zoo wordt voornoemde T. Imam ТЛУК van Kroeng-Pasei (Gedong) door mij, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, plechtiglijk erkend en bevestigd in zijne waardigheid van hoeloebalang van het landschap Kroeng-Pasei (Gedong); zullende hij, zoolang de in bovenbedoelde verklaring aangegeane verbintenis door hem wordt nageleefd, in die waardigheid door het Gouvernement worden gehandhaafd.

Ten blijke waarvan hem deze akte van erkenning en bevestiging, zoomede een exemplaar van de bovenbedoelde door hem afgelegde verklaring zal worden uitgereikt.

Aldus opgemaakt in triplo te Kotta-Radja 29sten Mei 1893.

*De Civiel en Militair Gouverneur van Atjeh  
en onderhoorigheden,*

(w. g.) C. DEJCKERHOFF.

Deze verklaring en de daaraan gehechte akte van erkenning en bevestiging zijn goedgekeurd en bekrachtigd op den 17den September 1893.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) C. PIJNACKER HORDIJK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift,

*De Gouvernements Secretaris,*

(g. l.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften,

*De Secretaris-Generaal bij het Departement  
van Koloniën,*

A. E. ELIAS.

*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**III MOEKIM MEGOI EN DE MOEKIM BAMBI; MANGING  
EN BAOEËH; SOEWAK, TANGAN-TANGAN-TJOET,  
TANGAN-TANGAN-RAJOET EN LOK-PAOEH-  
NOORD; KROENG-PASEI (GEDONG).**

NOTA VAN TOELICHTING.

N<sup>o</sup>. 6.

De 4 hiernevens overgelegde verklaringen, afgelegd door hoofden van Atjehsche onderhoorigheden, zijn alle met elkander gelijkloidend.

Het landschap III Moekim Megoi en de Moekim Bambi behoort tot de federatie Gighen op de Noordkust van Atjeh. Megoi heeft in de geschiedenis van Atjeh steeds eene ondergeschikte rol gespeeld. Het tegenwoordige hoofd van dat landschap heeft Nederlands souvereiniteit formeel erkend door het afleggen van de gebruikelijke verklaring in 18 artikelen.

De landschappen Manging en Baeëh en Soewak, Tangan-Tangan-Tjoet, Tangan-Tangan-Rajoet en Lok-Pahoe-Noord behooren tot de onderhoorigheden op de Westkust van Atjeh. Zij ressorteerden vroeger onder het gebied van Soesoeh, doch hadden zich reeds ten tijde van onze vestiging in Atjeh daarvan afgescheiden. Thans hebben ook de hoofden der genoemde landschappen als zelfstandige hoofden de gebruikelijke verklaringen van onderwerping afgelegd.

Kroeng-Pasei (Gedong) ligt op de Oostkust van Atjeh. Het werd in 1878 door de wapens gedwongen om zich aan het Nederlandsch gezag te onderwerpen. In 1883 hadden de landschappen Bajoe en Blangmé een inval van den radja van Gedong te verduren; de daarop tegen hem ondernomen vijandelijkheden, waaraan ook de radja's van Tjoenda en Sama Koeroeh deelnamen, eindigde met een vrede waarbij Gedong zich aan de door het Gouvernement gestelde voorwaarden onderwierp. De toenmalige radja overleed in 1884 en werd opgevolgd door zijn oudsten zoon, die echter standvastig weigerde met het Gouvernement in aanraking te komen en dus niet in zijne waardigheid werd erkend. Overeenkomstig den wensch der voornaamste hoofden heeft hij het bestuur over Gedong overgedragen aan zijn broeder Tongkoe Radja HITAM, die, evenals de hoofden, er prijs op bleek te stellen van Regeeringswege in zijne waardigheid te worden bevestigd. Daartoe is overgegaan na het afleggen zijnerzijds van de verklaring van onderwerping.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**LANGKAT.**

**AKTEN VAN VERBAND EN VAN  
BEVESTIGING.**

**N<sup>o</sup>. 7.**

**AKTE VAN VERBAND.**

Ik ondergeteekende sultan **ABDOEL AZIS ABDOELDJALIL RACHMAT SJAH**, optredende als radja van Langkat en onderhoorigheden, verklaar plechtig het navolgende.

**Artikel 1.**

Ik erken, dat het gebied van Langkat een gedeelte uitmaakt van Nederlandsch-Indië en gevolgelyk staat onder de heerschappij, van Nederland; dat ik mitsdien steeds getrouw zal zijn aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden en aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als Hoogst Derzelve vertegenwoordiger, uit wiens handen ik het bestuur over Langkat aanvaard.

**Artikel 2.**

Ik zal het mij toevertrouwde bestuur over Langkat met rechtvaardigheid voeren overeenkomstig de wetten en instellingen des lands, en naar mijn beste vermogen trachten de welvaart van land en volk te bevorderen door bescherming van handel, nijverheid, landbouw en scheepvaart.

**Artikel 3.**

Ik zal geen inbreuk maken op de rechten van de onder mijn bevelen staande of op andere wijs aan Langkat verbonden hoofden en grooten en noch tot hunne verheffing of erkenning noch tot hun ontslag overgaan, dan in overeenstemming met den vertegenwoordiger van het Gouvernement; zullende ik mij, zoo die overeenstemming niet wordt verkregen, onderwerpen aan de beslissing van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal.

**Artikel 4.**

Ik zal mij in geenerlei staatkundige aanraking stellen met vreemde mogendheden; zullende de vijanden van Nederland ook mijne vijanden, de vrienden van Nederland ook mijne vrienden zijn.

Ik zal den vrede met mijne naburen, zooveel in mijn vermogen is, bewaren, geene vijandelijkheden plegen of daartoe uitrustingen maken, noch versterkingen opwerpen, dan na verkregen toestemming van het Gouvernement, maar daarentegen het Gouvernement, waar noodig, op eerste aanvraag met alle in mijn bereik staande middelen hulp verleen.

**Artikel 5.**

Zoodra mogelijk zal door mij met de hoofden en grooten in mijn gebied worden beraadslaagd, wie mij wegens overlijden als anderszins zal behooren op te volgen.

De keuze van dien opvolger zal van geenerlei gevolg zijn, zoolang zij niet is bekrachtigd door het Gouvernement, en de alzoo aangewezenen zal niet als radja mogen optreden, dan na aflegging van den eed van trouw aan Hare Majesteit de Koningin en aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, zoomede van stipte naleving der artikelen van deze verklaring.

Bij verschil van gevoelen zal de opvolging geregeld worden door het Gouvernement, aan welks beslissing een ieder zich onvoorwaardelyk heeft te onderwerpen.

Voor het geval mijne plaats vacant wordt, zonder dat nog omtrent de opvolging is beslist, neemt de rijksraad tijdelijk het gezag in handen onder toezicht van den vertegenwoordiger van het Gouvernement in Langkat.

**Artikel 6.**

Met al mijn macht zal ik den zeeroof tegengaan.

Wanneer binnen mijn gebied schepen of vaartuigen in nood vervallen, zal ik aan de opvarenden, zoo voor hun persoon als voor hunne goederen, alle mogelyke hulp verleen.

Zoo verlaten schepen of vaartuigen of daarvan afkomstige goederen binnen mijn gebied mochten stranden of komen aandrijven, zonder dat de daarop rechthebbenden bekend zijn, zullen door mij of mijnentwege de noodige maatregelen tegen roof of diefstal of bederf worden genomen en kennis worden gegeven aan den vertegenwoordiger van het Gouvernement, die dan verder zal handelen zooals het behoort.

**Artikel 7.**

Menschenroof, slavenhandel en in- en uitvoer van slaven zal ik met al mijn macht tegengaan en doen tegengaan.

Ik zal mijne medewerking verleen aan de maatregelen, die zullen worden genomen om tot eene algemeene afschaffing van de slavernij in mijn rijk te geraken, en evenzoo tot eene trapsgewijze afschaffing van het pandelingschap.

**Artikel 8.**

Het Gouvernement heeft het recht om, waar het zulks noodig acht, ambtenaren te plaatsen, militaire bezetting te leggen, etablissementen of versterkingen op te richten, zullende de daarvoor benoodigde grond, behoudens schadeloosstelling c. q. aan andere daarop rechthebbenden, kosteloos door mij worden afgestaan.

Het Gouvernement heeft het recht tot vrijen aankap van hout in de bosschen van mijn gebied.

**Artikel 9.**

De vaststelling van bepalingen op 'de toelating van Europeanen en van oostersche en westersche vreemdelingen in Langkat blijft geheel aan het Gouvernement voorbehouden.

Daar, waar zulks door het Gouvernement wordt gewenscht, ben ik bereid den benoodigden grond voor het vestigen van wijken voor vreemde oosterlingen beschikbaar te stellen, zullende de te dier zake door het Gouvernement uit te vaardigen bepalingen door mij worden gesteund en geëerbiedigd.

**Artikel 10.**

De in-, uit- en doorvoer van vuurwapenen, buskruit en ammunitie, niet gedekt door eene schriftelyke vergunning van den resident der Oostkust van Sumatra, zijn in het rijk van Langkat verboden.

**Artikel 11.**

Ik erken als rechtstreeksche onderdanen van het Gouvernement en als zoodanig onderworpen aan de gouvernements-rechtspraak:

1<sup>o</sup>. alle Europeanen en daarmede gelijkgestelden;

2°. alle bedienden van Europeanen en daarmede gelijkgestelden, voor zoover zij niet behooren tot de inheemsche bevolking der residentie Oostkust van Sumatra;

3°. alle personen, onverschillig van welken landaard, gevestigd binnen de grenzen der gouvernements-etablissemten;

4°. alle personen in dienst van het Gouvernement, onverschillig van welken landaard;

5°. alle gewezen dienaren van het Gouvernement, niet behorende tot de inheemsche bevolking der residentie Oostkust van Sumatra;

6°. alle Chineezzen; en

7°. alle andere, niet tot de inheemsche bevolking van de residentie Oostkust van Sumatra behorende personen, gevestigd op ondernemingen van land- of mijnbouw of nijverheid, die gedreven worden door onderdanen van het Gouvernement.

Aan diezelfde rechtspraak zijn mede onderworpen:

1°. mijne onderdanen, wanneer zij:

a. zich te zamen met onderdanen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement aan misdrijven of overtredingen schuldig maken;

b. misdrijven plegen tegen het Gouvernement, zijne ambtenaren, militairen of andere onderdanen, of wel ten aanzien zijner eigendommen of die zijner onderdanen;

c. procederen in zaken van handel en nijverheid of andere civile gedingen, waarin onderdanen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement betrokken zijn;

d. zich schuldig maken aan misdrijven en overtredingen ten aanzien der aan het Gouvernement afgestane of eventueel af te stane inkomsten;

e. zich schuldig maken aan overtreding van het in artikel 10 bedoeld verbod; verbindende ik mij de voorwerpen, waarmede de overtreding is gepleegd, aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement uit te leveren, wanneer zij zich in het rijk van Langkat bevinden.

2°. Alle straf- en rechtsvorderingen ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels, hetzij deze liggen binnen mijn gebied of daarbuiten, voor zoover die gepleegd zijn door mijne onderdanen.

De ambtenaren van het Gouvernement zijn volkomen bevoegd tot opsporing van bovenbedoelde misdrijven en overtredingen en zullen daarin door mij steeds zooveel mogelijk worden bijgestaan, ook wat betreft de tenuitvoerlegging der over mijne onderdanen uitgesproken vonnissen.

#### Artikel 12.

Van mijn kant zal ik naar mijn beste vermogen de orde handhaven onder mijne onderdanen en bescherming verleenen aan de onderdanen van het Gouvernement, terwijl ik alle misdadigers, die in mijn gebied worden aangetroffen en niet onder mijne jurisdictie vallen, zal overleveren aan den gouvernements-vertegenwoordiger.

Ik zal desverlangd en in overleg met den resident der Oostkust van Sumatra alle voor de overige ingezetenen van mijn land geldende politionele verordeningen en keuren ook op mijne eigene onderdanen van toepassing verklaren en ten aanzien van dezen handhaven.

#### Artikel 13.

Ik zal noch in burgerlijke noch in strafzaken rechtspreken, dan in tegenwoordigheid van en in overleg met de leden van den rijksraad en na raadpleging van den gouvernements-vertegenwoordiger.

#### Artikel 14.

Martelende en verminkende straffen worden in mijn gebied niet meer toegepast.

Daar, waar de toepassing van een hadatstraf niet mogelijk of wenschelijk wordt geacht, wordt zooveel mogelijk eene der straffen opgelegd, die bij het Gouvernement in zwang zijn.

Wordt de straf van dwangarbeid of verbanning voor meer

dan één jaar uitgesproken, dan geschiedt de aanwijzing der strafplaats door het Gouvernement.

Geen doodvonnis zal door mij worden tenuitvoergelegd, dan na verkregen toestemming van den resident der Oostkust van Sumatra.

Voor het geval geene overeenstemming kan worden verkregen, wordt de beslissing ingeroepen van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal.

Aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië blijft het uitsluitend recht voorbehouden om aan personen, al dan niet tot mijne onderdanen behorende en die gevaarlijk worden geacht voor de openbare rust en orde, het verblijf binnen het rijk van Langkat te ontzeggen of eene bepaalde plaats daarbuiten tot verblijf aan te wijzen.

#### Artikel 15.

Aan Europeanen en andere oostersche of westersche vreemdelingen zullen door mij geen gronden worden afgestaan of verhuurd, dan wel concessiën van land- of mijnbouw worden verleend, dan met toestemming van 's Gouvernements vertegenwoordiger.

Bij het opmaken van zoodanige overeenkomsten zal steeds te rade worde gegaan met de rechten van derden en met de voorschriften, dienaangaande door het Gouvernement in het algemeen belang vastgesteld.

Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement heeft het recht mijnontginningen binnen het rijk van Langkat te bewerkstelligen en concessiën daartoe te verleenen, zullende elk voorkomend geval van dien aard het onderwerp van eene bijzondere schikking met mij uitmaken.

Het Gouvernement regelt het toezicht in het algemeen belang op de mijnontginning te houden.

#### Artikel 16.

De in mijn gebied bestaande belastingen en heffingen, hetzij in geld of in arbeid, zullen door mij noch verhoogd noch verlaagd worden, noch zullen nieuwe worden ingevoerd, zonder vergunning van het Gouvernement.

Het Gouvernement heeft het recht, die inkomsten, voor zoover dit niet reeds geschied is, geheel of gedeeltelijk tegen eene nader te bepalen billijke schadeloosstelling van mij over te nemen en die daarna te wijzigen of af te schaffen, dan wel nieuwe daarvoor in de plaats te stellen.

Ook heeft het Gouvernement het recht aan zijne rechtstreeksche onderdanen nieuwe belastingen op te leggen en voorts om alle zoodanige maatregelen te nemen, als ter verzekering van de richtige heffing zijner inkomsten noodzakelijk worden geacht, belovende ik daarbij alle medewerking te zullen verleenen, die in mijn vermogen is. Alle te dier zake door het Gouvernement uit te vaardigen verordeningen zijn ook voor mij en mijne onderdanen verbindend.

#### Artikel 17.

Ik verklaar het havenbeheer en de politie in de havens en op de reeden van mijn gebied aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement te hebben overgedragen en er derhalve in toe te stemmen:

dat door dat Gouvernement in die havens, waar het zulks noodig acht, havenmeesters worden aangesteld;

dat aan die ambtenaren dezelfde bevoegdheid wordt toegekend, als aan de havenmeesters in het gouvernements rechtstreeksch gebied, en

dat door dat Gouvernement in die havenplaatsen haven- en ankeragegelden worden geheven ook van mijne onderdanen.

#### Artikel 18.

Ik verbind mij de vaccine onder mijne onderdanen toe te laten en te bevorderen.

#### Artikel 19.

Ik zal met de middelen, onder mijn bereik of tot mijne beschikking gesteld of nog te stellen, het volksonderwijs in mijn gebied krachtadig ondersteunen en bevorderen.

#### Artikel 20.

Alle door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in omloop

gebrachte muntsoorten zullen ook in mijn gebied tegen wettigen koers gangbaar zijn.

Artikel 21.

Ik verklaar mij bereid om te allen tijde met het Gouvernement of deszelfs vertegenwoordiger in overleg te treden omtrent alle zaken, waarvan nadere regeling noodig of wenschelijk wordt geacht, in het bijzonder wat aangaat de vaststelling van de grenzen van mijn gebied; zullende ik, wanneer dit niet in onderling overleg met de aan mijn gebied grenzende landschappen kan geschieden, mij onvoorwaardelijk onderwerpen aan de beslissing van het Gouvernement.

Ten blijke waarvan deze akte door mij is beëdigd, gezegd en ondertekend te Tandjong Poera op den 23sten Mei 1893.

In tegenwoordigheid van mij, resident der Oostkust van Sumatra.

(w. g.) W. MICHELSEN.

Stempel en handteekening van  
ABDUL AZIS.

AKTE VAN ERKENNING EN BEVESTIGING.

Nademaal sultan AL HADJI MOESA AL MAHADZIM SJAH, radja van Langkat en onderhoorigheden, bij gouvernementsbesluit van 27 Januari 1893 n°. 9, op verzoek eervol van zijne waardigheid is ontheven en op heden het bestuur over genoemd landschap heeft nedergelegd, en aangezien het wenschelijk wordt geacht diens bij gouvernementsbesluit van 14 Juli 1887 n°. 15 tot zijn opvolger aangewezen zoon Tongkoe ABDOEL AZIS tot die waardigheid te verheffen en deze op heden in handen van mij WILLEM JAN MARIE MICHELSEN, resident der Oostkust van Sumatra, heeft afgelegd, beëdigd en bezegeld de aan deze akte gehechte schriftelijke verbintenis.

Zoo is het dat genoemde Tongkoe ABDOEL AZIS bij deze door mij, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, in naam en van wege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in zijne waardigheid van radja van Langkat en onderhoorigheden wordt erkend en bevestigd onder den naam en titel van sultan ABDOEL AZIS ABDOEL DJALIL RACHMAT SJAH, zullende hij als zoodanig worden gehandhaafd zoo lang hij trouw blijft en zijne verbintenis jegens het Gouvernement behoorlijk naleeft en onder de navolgende voorwaarden:

Artikel 1.

Tot een nader door den Gouverneur-Generaal te bepalen tijdstip zal de radja in al zijne bestuurshandelingen worden bijgestaan door en alleen vermogen te handelen in overeenstemming met zijne halfbroeders Tongkoe MOHAMAD SJARIEF, thans genaamd Pangeran SJARIEF KASOBQMO DI RADJA, en Tongkoe HAMZA, thans genaamd Pangeran INDRA DI RADJA, eerstgenoemde voor de aan-

gelegenheden van Boven-Langkat, laatstgenoemde voor die van Beneden-Langkat, en beiden te zamen voor die, welke het geheele landschap betreffen.

Artikel 2.

De radja van Langkat en onderhoorigheden wordt in alle zaken van bestuur en justitie ter zijde gestaan door een rijksraad van landsgrooten, door hem in overeenstemming met den Gouvernements-vertegenwoordiger ter Oostkust van Sumatra aan te stellen.

Artikel 3.

Aan den radja van Langkat en onderhoorigheden en zijne rijks-grooten worden door het Gouvernement toegelegd de schadeloosstellingen wegens derving van vroeger door hen genoten inkomsten tot de bedragen, vastgesteld bij art. 2 van de met den afgetreden sultan en rijks-grooten gesloten overeenkomst, welke werd goedgekeurd bij gouvernementsbesluit van 13 Augustus 1879 n°. 9.

Artikel 4.

De radja van Langkat en onderhoorigheden blijft in het genot van de niet door het Gouvernement overgenomen inkomsten, waarop hij als zoodanig volgens de aloude landsinstellingen aanspraak kan maken, mits met voorkennis en goedkeuring van den vertegenwoordiger van het Gouvernement.

Artikel 5.

Voor zoover zijne onderdanen moeten terechtstaan voor gouvernements-rechtbanken heeft de radja van Langkat en onderhoorigheden het recht in persoon of bij gemachtigde zitting te nemen in die rechtbanken, ten einde in die zaken zijn gevoelen te doen kennen.

Ten blijke van welke erkenning en bevestiging hem deze akte wordt uitgereikt.

Aldus gedaan te Tandjong Poera op heden den 23sten Mei 1893.

*De resident der Oostkust van Sumatra,*

(get.) W. MICHELSEN.

Deze akten van verband en van erkenning en bevestiging zijn goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 23sten Mei 1894.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(get.) VAN DER WIJCK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(get.) SWEERTS.

Voor eensluidende afschriften.

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,*

A. E. ELIAS.





*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**LANGKAT.**

**NOTA VAN TOELICHTING.**

**N<sup>o</sup>. 8.**

In 1893 heeft eene bestuursverwisseling plaats gehad in het landschap Langkat (residentie Oostkust van Sumatra) tengevolge van het aftreden van den bejaarden sultan, die, overeenkomstig zijn verzoek, bij gouvernementsbesluit van 27 Januari van dat jaar, n<sup>o</sup>. 9, eervol van zijne waardigheid werd ontheven. Bij datzelfde besluit werd de resident der Oostkust van Sumatra gemachtigd om den jongsten zoon des sultans, die in 1887 tot eventueelen opvolger in het bestuur was aangewezen, onder nadere bekrachtiging van den Gouverneur-Generaal, als bestuurder van Langkat te erkennen onder voorwaarde dat hij tot een nader door den landvoogd te bepalen tijdstip in zijn bestuurshandelingen zou worden bijgestaan door zijne twee oudste halfbroeders. In Mei jl. is de nieuwe bestuurder onder die voorwaarde in zijne waardigheid geïnstalleerd. De daarbij gepasseerde akte van verband is uitvoeriger dan de door den afgetreden sultan in 1865 en 1869 afgelegde verklaringen. (1)

Sedert die jaren werden ten aanzien van Langkat verschillende regelingen getroffen. In 1876 stond het bestuur van Langkat het recht tot heffing van verschillende belastingen tegen schade-

loosstelling aan het Gouvernement af, en in 1878 deed het ten behoeve van het Gouvernement afstand van zijne rechten op de Tamiangsche landschappen aan den rechteroever der Tamiangrivier.

De politieke band, die vroeger tusschen Siak en Langkat heeft bestaan, werd door het contract met eerstgenoemd landschap van 23 Juni 1884 verbroken. In datzelfde jaar kwam eene regeling tot stand tot aanwijzing van de categorieën van ingezetenen in Langkat, die tot 's Gouvernements directe onderdanen behooren, en van de gevallen, waarin onderdanen van Langkat aan de rechtspraak van het Gouvernement zijn onderworpen.

In 1889 volgde eene verklaring betreffende de overdracht aan het Gouvernement van het havenbeheer en de havenpolitie in Langkat en de berechting van misdrijven en overtredingen, door onderdanen van Langkat begaan ten aanzien van telegraaflijnen en kabels, terwijl eindelijk in 1891 eene verklaring werd afgelegd handelende over de mijnontginning, het verbod van in- en uitvoer van oorlogsbehoeften en het recht van politieke verwijdering.

De inhoud van de bovenbedoelde regelingen is, voor zooveel noodig, overgenomen in de door den nieuwen bestuurder afgelegde akte van verband.

(1) Gedrukte stukken der Tweede Kamer, Zitting 1870—1871, 15, n<sup>o</sup>. 5. In de destijds overgelegde Nota van Toelichting zijn eenige geschiedkundige bijzonderheden omtrent Langkat medegedeeld.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**PEGATAN EN KOESAN.**

**AKTEN VAN VERBAND EN VAN  
BEVESTIGING.**

Nº. 9.

**AKTE VAN VERBAND.**

Ik radja AROENG ABDOELRAHIM, bestuurder van Pegatan en Koesan, beloof plechtig dat ik aan de Koningin der Nederlanden en aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordiger der Koningin in deze gewesten, gehouw en getrouw zal zijn en de landschappen Pegatan en Koesan, welke mij in leen zijn afgestaan en als zoodanig door mij worden aangenomen, naar mijn beste vermogen voor en vanwege het Gouvernement van Nederlandsch-Indië zal besturen overeenkomstig de instellingen des lands en met stipte inachtneming der bepalingen, vervat in de met mijne voorgangers gesloten overeenkomsten.

Ik verklaar voorts bereid te zijn mede te werken tot het sluiten eener nieuwe overeenkomst met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, overeenkomstig de eischen des tijds, en stem er dadelijk in toe, dat;

a. het verleen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en van concessiën tot mijnontginning in het gebied van Pegatan en Koesan geheel bij het Gouvernement berust; van de voor concessiën tot mijnontginning door het Gouvernement te heffen cijns en vast recht de helft aan het zelfbestuur zal worden afgestaan, en het Gouvernement wijders het recht zich voorbehoudt om voor eigen rekening mijnbouwkundige opsporingen en mijnontginningen in het gebied van Pegatan en Koesan te doen aanvangen en voortzetten, behoudens billijke schadeloosstelling wanneer daartoe aanleiding bestaat;

b. de straf- en rechtsvorderingen ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels, hetzij deze liggen binnen het gebied van Pegatan en Koesan of daarbuiten, gepleegd door mijne onderdanen, zullen worden berecht door de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en naar de Nederlandsch-Indische wetten.

c. de in- en de uitvoer van vuurwapenen, buskruit en ammunitie, niet gedekt door eene schriftelijke vergunning van den resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, in de landschappen Pegatan en Koesan verboden zijn; mijne onderdanen wegens overtreding van dit verbod zullen terechtstaan voor de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en worden gestraft volgens de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement ter zake uitgevaardigde verordeningen, en de overtreders van dit verbod en de voorwerpen, waarmede de overtreding gepleegd is, aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement zullen worden uitgeleverd;

d. het recht om personen, die gevaarlijk geacht worden voor de openbare rust en orde, buiten het gebied van de landschappen Pegatan en Koesan te verwijderen, uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië berusten zal, behoudens de bevoegdheid van mij om tot zoodanigen maatregel voorstellen aan den resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo te doen.

e. door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, desverkiezende de in de landschappen Pegatan en Koesan geheven belastingen, met name de in- en uitvoerrechten, worden overgenomen en pachten worden ingevoerd tegen nader overeen te komen schadevergoeding.

Overigens beloof ik als een trouw leenman alles te zullen aanwenden, wat de belangen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement bevorderlijk kan zijn.

Deze verklaring heb ik met eede bevestigd, bezegeld en onderteekend ten overstaan van ADOLF MARCUS JOEKES, resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, en in bijzijn van mijne

landsgrooten Pangeran MANGKOE BOEMI, kapitan LATONO en Daing SOEIDI.

Pegatan, den 7den Juni 1893.

Stempels en handteekeningen van den bestuurder van Pegatan en Koesan, AROENG ABDOELRAHIM en zijne landsgrooten.

Ten overstaan van mij resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.

(w. g.) JOEKES.

**AKTE VAN BEVESTIGING.**

Nademaal in de plaats van de op den 22sten Juli 1883 overleden bestuurster van Pegatan en Koesan Ratoe AROENG DAENG MAKAOE, overeenkomstig de instellingen des rijks tot bestuurster is verkozen LA MASALO, zoon van wijlen bovengenoemde bestuurster, bij het besluit van 30 April 1876 n<sup>o</sup>. 8, bereids als opvolger in het bestuur erkend.

En aangezien LA MASALO voornoemd op heden, den 7den Juni 1893, in handen van mij ADOLF MARCUS JOEKES, resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, plechtig heeft beëdigd en te mijnen overstaan heeft bezegeld en onderteekend de aan deze akte gehechte schriftelijke verbintenis.

Zoo wordt voornoemde LA MASALO bij deze door mij, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, in naam en vanwege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, plechtig bevestigd in zijne waardigheid van bestuurder van Pegatan en Koesan en zulks onder den naam en titel van radja AROENG ABDOELRAHIM, ten blijke waarvan hem van deze akte zoomede van de bovenbedoelde door hem aangegane schriftelijke verbintenis, nadat die stukken zullen zijn voorzien van het bewijs van goedkeuring en bekrachtiging van den Gouverneur-Generaal, een exemplaar zal worden uitgereikt.

Aldus gedaan te Pegatan ten dage en jare voorschreven.

*De resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo,*

(w. g.) JOEKES.

Stempels en handteekeningen van den bestuurder van Pegatan en Koesan AROENG ABDOELRAHIM en zijne landsgrooten.

Deze akten van verband en van bevestiging zijn goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 20sten November 1893.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) VAN DER WIJCK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal.

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift.

*De Gouvernements-Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,*

A. E. ELIAS.



Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.

GOENOENG-TABOER.

AKTEN VAN VERBAND EN VAN  
BEVESTIGING.

N<sup>o</sup>. 10.

AKTE VAN VERBAND.

Ik sultan MOHAMAD SIRANOEDIN, bestuurder van Goenoeng Taboer, beloof plechtig dat ik aan de Koningin der Nederlanden en aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als tegenwoordiger der Koningin in deze gewesten, gehouw en getrouw zal zijn en het landschap Goenoeng Taboer, hetwelk mij in leen is afgestaan en als zoodanig door mij wordt aangenomen, naar mijn beste vermogen voor en vanwege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement zal besturen, overeenkomstig de instellingen des lands en met stipte inachtneming der bepalingen, vervat in de met mijne voorgangers gesloten overeenkomsten.

Ik verklaar voorts bereid te zijn mede te werken tot het sluiten eener nieuwe overeenkomst met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, overeenkomstig de eischen des tijds, en stem er al dadelijk in toe dat:

a. het verleen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en van concessiën tot mijnontginning in het gebied van Goenoeng Taboer geheel bij het Gouvernement berust; van de voor concessiën tot mijnontginning door het Gouvernement te heffen cijns en vast recht de helft aan het zelf bestuur zal worden afgestaan, en het Gouvernement wijders zich het recht voorbehoudt om voor eigen rekening mijnbouwkundige opsporingen en mijnontginningen in het gebied van Goenoeng Taboer te doen aanvangen en voortzetten, behoudens billijke schadeloosstelling wanneer daartoe aanleiding bestaat;

b. de straf- en rechtsvorderingen ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels, hetzij deze liggen binnen het gebied van Goenoeng Taboer of daarbuiten, gepleegd door mijne onderdanen, zullen worden berecht door de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en naar de Nederlandsch-Indische wetten.

c. de in- en de uitvoer van vuurwapenen en ammunitie, niet gedekt door eene schriftelijke vergunning van den resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, in het landschap Goenoeng Taboer verboden zijn; mijne onderdanen wegens overtreding van dit verbod zullen terechtstaan voor de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en worden gestraft volgens de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement ter zake uitgevaardigde verordeningen, en de overtreders van dit verbod en de voorwerpen, waarmede de overtreding gepleegd is, aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement zullen worden uitgeleverd.

d. het recht om personen, die gevaarlijk geacht worden voor de openbare rust en orde buiten het gebied van het landschap Goenoeng Taboer te verwijderen, uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië berusten zal, behoudens de bevoegdheid van mij sultan om tot zoodanigen maatregel voorstellen aan den resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo te doen;

e. door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, desverkiezende, de in het landschap Goenoeng Taboer geheven belastingen, met name de in- en uitvoerrechten, worden overgenomen en pachten worden ingevoerd tegen nader overeen te komen schadevergoeding.

Overigens beloof ik als een trouw leenman alles te zullen aanwenden, wat de belangen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement bevorderlijk kan zijn.

Deze verklaring heb ik met eede bevestigd, bezegeld en ondertekend ten overstaan van ADOLF MARCUS JOEKES, resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, en in bijzijn van mijne landsgrooten:

Pangeran Adipati, Sjarif Pangeran Mangkoe boemie, Pangeran

Bandar, Datoe Bastari, Datoe Kahar, Wadjir Tommenggong, Wadjir Kahar, Wadjir Padoeka Pati en Pangeran Hadjie.

Goenoeng Taboer, den 23sten Juni 1893.

Ten overstaan van mij resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.

(w. g.) JOEKES.

Handteekening en zegel van den sultan van Goenoeng Taboer en handteekeningen van zijne landsgrooten.

AKTE VAN BEVESTIGING.

Nademaal in de plaats van den op den 21sten October 1882 overleden sultan van Goenoeng Taboer Datoe Maharadja DENDA HASSAN OEDIN, overeenkomstig de instellingen des rijks tot bestuurder is verkozen SI ATAS, zoon van wijlen bovengenoemden sultan, bij het besluit van 25 Juni 1881 n<sup>o</sup>. 28, bereids als opvolger in het bestuur erkend.

En aangezien SI ATAS voornoemd op heden, den 23sten Juni 1893, in handen van mij ADOLF MARCUS JOEKES, resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, plechtig heeft beëdigd en te mijnen overstaan heeft bezegeld en ondertekend de aan deze akte gehechte schriftelijke verbintenis.

Zoo wordt voornoemde SI ATAS bij deze door mij, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, in naam en vanwege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, plechtig bevestigd in zijne waardigheid van sultan van Goenoeng Taboer, en zulks onder den naam en titel van MOHAMAD SIRANOEDIN, ten blijke waarvan hem van deze akte zoomede van de bovenbedoelde door hem aangegane schriftelijke verbintenis, nadat die stukken zullen zijn voorzien van het bewijs van goedkeuring en bekrachtiging van den Gouverneur-Generaal, een exemplaar zal worden uitgereikt.

Aldus gedaan te Goenoeng Taboer ten dage en jare voorschreven.

*De resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo,*

(w. g.) JOEKES.

Stempel en handteekening van MOHAMAD SIRANOEDIN en handteekeningen van zijne landsgrooten.

Deze akten van verband en van bevestiging zijn goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 20sten November 1893.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) VAN DER WIJCK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift.

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,*

A. E. ELIAS.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**PEGATAN-KOESAN EN GOENOENG TABOER.**

NOTA VAN TOELICHTING.

N<sup>o</sup>. 11.

In de onder de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo ressorteerende landschappen Pegatan-Koesan en Goenoeng Taboer is in de laatste jaren tijdens de minderjarigheid der aangewezen opvolgers in het bestuur, het bewind uitgeoefend door waarnemende bestuurders.

Na de meerderjarigheid te hebben bereikt, hebben de zoons van de in 1882 overleden bestuurster van eerstgenoemd landschap en van den in 1883 overleden sultan van Goenoeng Taboer, definitief hunne waardigheid aanvaard.

In de door hen afgelegde akten van verband, welke met de aan hen uitgereikte akten van bevestiging thans worden medegedeeld, hebben zij zich bereid verklaard tot het sluiten van

een nieuw contract, ter vervanging van de met hunne voorgangers aangegane overeenkomst. <sup>(1)</sup>

Intusschen zijn in de akten van verband al dadelijk eenige punten geregeld, waaromtrent de vigeerende contracten geene voorziening bevatten. In het bijzonder verdienen vermelding de in die akten opgenomen bepalingen omtrent de overdracht aan het Gouvernement van het recht tot het verleenen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en van concessiën tot mijnontginning, en omtrent het recht van het Gouvernement tot overneming van belastingen in de hier bedoelde landschappen tegen eene nader te bepalen! schadeloosstelling.

<sup>(1)</sup> Gedrukte stukken der Tweede Kamer, Zitting 1876—1877, 101, n<sup>o</sup>. 2 en 1879—1880, 86, n<sup>o</sup>. 20. De destijds overgelegde Nota's van Toelichting behelzen eenige geschiedkundige bijzonderheden omtrent de hierbedoelde landschappen.





*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**BOELOENGAN.**

**SUPPLETOIR CONTRACT.**

No. 12.

**SUPPLETOIR CONTRACT MET BOELOENGAN.**

Aangezien het wenschelijk is voorgekomen om artikel 13 van het tusschen het Gouvernement van Nederlandsch-Indië en den vorst en de landsgrooten van Boeloengan gesloten contract van den 2den Juni 1878, hetwelk op den 18den October van dat jaar door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië is goedgekeurd en bekrachtigd, in dier voege te wijzigen, dat het recht tot het verleenen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en van concessiën tot mijnontginning in het landschap Boeloengan voortaan uitsluitend zal berusten bij het Gouvernement van Nederlandsch-Indië.

Zoo is op heden den 19den Juni des jaars 1893, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië en uit naam van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, tusschen ons ADOLF MARCUS JOEKES, resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, en MOHAMAD ALIMOEDIN, vorst en de landsgrooten van Boeloengan, overeengekomen als volgt:

*Eenig artikel.*

Het recht tot het verleenen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en van concessiën tot mijnontginning in het geheele landschap Boeloengan berust uitsluitend bij het Gouvernement van Nederlandsch-Indië. Van de voor concessiën tot mijnontginning door het Gouvernement te heffen cijns en vast recht zal de helft aan het zelfbestuur van Boeloengan worden afgestaan.

Het Gouvernement van Nederlandsch-Indië behoudt zich het recht voor om voor eigen rekening mijnbouwkundige opsporingen en mijnontginningen in het gebied van Boeloengan te doen aanvangen en voortzetten, behoudens billijke schadeloosstelling, wanneer daartoe aanleiding bestaat.

Aldus ten dage en jare in den aanhef dezes vermeld te Boe-

loengan overeengekomen, in viervoud opgemaakt en on-  
teekend, bezegeld en plechtig beëdigd door den vorst van  
Boeloengan MOHAMAD ALIMOEDIN en door zijne landsgrooten, in  
tegenwoordigheid van mij ADOLF MARCUS JOEKES, resident der  
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.

Stempel en handteekeningen  
van den sultan en de lands-  
grooten van Boeloengan.

*De resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo,*  
(w. g.) JOEKES.

Dit contract is goedgekeurd en bekrachtigd op heden den  
5den October 1893.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*  
(w. g.) C. PIJNACKER HORDIJK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal.

*De Algemeene Secretaris,*  
(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift.

*De Gouvernements Secretaris,*  
(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidend afschrift,

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie  
van Koloniën,*  
A. E. ELIAS.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**TERNATE.**

**SUPPLETOIR CONTRACT.**

**N<sup>o</sup>. 13.**

**SUPPLETOIRE OVEREENKOMST MET TERNATE.**

Aangezien het wenschelijk is voorgekomen de bepalingen te herzien, welke het verleen van mijnconcessiën in het sultanaat van Ternate beheerschen.

Zoo is op heden den 20sten Juli 1893, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië en uit naam van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, tusschen ons:

JACOB BENSACH, ridder der Militaire Willemsorde vierde klasse en der orde van den Nederlandschen Leeuw, resident van Ternate, en

ASSOELTHAN TADJOEL MAHSOEL BINAJATILLAHILHANAN SIRADJOEL MOELKI AMIROEDDIN ISKANDAR MOENAWAROESSADIK WAHOEWAMINALADILIN SJAH POETRA AJANHAR, sultan van Ternate, en zijne rijks-grooten, overeengekomen als volgt:

**Artikel 1.**

Al hetgeen ter zake van mijnontginning is bepaald in art. 24 van het contract, gesloten tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en Zijne Hoogheid den sultan van Ternate en zijne rijks-grooten op den 30sten October 1880, goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit van den 15den Februari 1881, wordt door partijen als vervallen beschouwd.

**Artikel 2.**

Het recht tot het verleen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en van concessiën tot mijnontginning in het sultanaat van Ternate berust geheel bij het Gouvernement, dat echter steeds vooraf het inlandsch zelfbestuur ter zake zal raadplegen en daarenboven vooraf een onderzoek zal doen instellen naar de rechten van derden op de gronden, benoodigd voor mijnbouwkundige opsporing of mijnontginning, terwijl het, bij eventueele beschikking over zoodanige gronden, voor billijke schadeloosstelling door den concessionaris zal zorg dragen.

Van de voor concessiën tot mijnontginning door het Gouverne-

ment te heffen cijns en vast recht zal steeds de helft aan het zelfbestuur worden afgestaan.

Het Gouvernement behoudt zich wijders het recht voor om voor eigen rekening mijnbouwkundige opsporingen en mijnontginningen in het sultanaat van Ternate te doen aanvangen en voortzetten, behoudens billijke schadeloosstelling, wanneer daartoe aanleiding bestaat.

Aldus ten dage en jare voorschreven overeengekomen te Ternate, ondertekend, bezegeld en plechtig beëdigd door Zijne Hoogheid den sultan van Ternate en zijne rijks-grooten, in tegenwoordigheid van mij resident voornoemd.

(w. g.) J. BENSACH.

Stempels en handteekeningen van den sultan en de rijks-grooten van Ternate.

Dit contract is goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 14den October 1893.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

[w. g.) C. PIJNACKER HORDIJK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift.

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidend afschrift.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,*

A. E. ELIAS.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**BOELOENGAN EN TERNATE.**

NOTA VAN TOELICHING.

N<sup>o</sup>. 14.

De sultans van Boeloengan (residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo) en van Ternate hebben bij de suppletoire contracten dd. 19 Juni en 20 Juli 1893 ten behoeve van het Gouvernement afstand gedaan van het recht tot het verleen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en van concessiën tot mijnontginning, met dien verstande dat, wat de voortaan door het Gouvernement uit te geven mijnconcessiën betreft, van de ter zake van de concessionarissen te heffen belastingen de helft aan het betrokken inlandsch bestuur zal worden afgedragen.

Door deze regeling, welke mede is opgenomen in de akten van verband, afgelegd door de nieuwe bestuurders van Pegatan-Koesan en van Goenoeng Taboer (zie n<sup>o</sup>. 11 en 12 van dezen

bundel), is afgeweken van de bepalingen, welke tot dusver in het algemeen omtrent de uitgifte van mijnconcessiën in zelfbesturende landschappen hebben gegolden.

Omtrent de door de Regeering ten deze aangenomen nieuwe gedragslijn is reeds het een en ander medegedeeld in het Koloniaal Verslag van 1894, bladz. 26.

In het suppletoire contract met Boeloengan is, tegen de bedoeling der Regeering, geen melding gemaakt van de raadpleging van het inlandsch bestuur en van de onderzoekingen naar de rechten van derden, die aan het verleen der bovenbedoelde vergunningen en concessiën behooren vooraf te gaan. De Indische Regeering heeft echter in deze weglating geen aanleiding gevonden om hare goedkeuring aan het suppletoire contract te onthouden.



Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.

**BOELOENGAN.**

GEBIEDSOMSCHRIJVING.

N<sup>o</sup>. 15.

BESCHRIJVING van de grenzen van het landschap Boeloengan en opgave van de daaronder behoorende eilanden.

De grenzen van het landschap Boeloengan zijn :

I. Met het landschap Goenoeng Taboer: de rivier Karang Tigan, van af hare monding tot haren oorsprong, voorts de Batoe Beoekir en de berg Palpakh.

II. Met de op het eiland Borneo gelegen staten, staande onder Britsch protectoraat: een gedeelte der grenslijn zooals die is vastgesteld tusschen de Nederlandsche bezittingen op het eiland Borneo en de staten op dit eiland, die onder Britsch protectoraat staan, in de te Londen op den 20sten Juni 1891 gesloten overeenkomst, welke overeenkomst is goedgekeurd bij de wet van 4 April 1892 (*Indisch Staatsblad* 1892, n<sup>o</sup>. 114), en wel dat gedeelte, dat gelegen is oostwaarts van het punt waar de grenslijn tusschen Boeloengan en Koetei de eerstgenoemde grenslijn ontmoet.

Tot Boeloengan behooren de eilanden Tarakan en Nanoekan en dat gedeelte van het eiland Sebitik, dat gelegen is ten zuiden van de meergenoemde grenslijn, omschreven in het *Indisch Staatsblad* van 1892, n<sup>o</sup>. 114, zoomede de tot genoemde eilanden behoorende kleine eilandjes, voor zoover zij bezuiden de laatstbedoelde grenslijn zijn gelegen.

Deze opgaaf strekt ter vervanging van die, behoorende bij artikel 2 van het op den 2den Juni 1878 tusschen den resident

der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo en den sultan en de landsgrooten van Boeloengan gesloten en den 18den October van datzelfde jaar door den Gouverneur-Generaal goedgekeurd en bekrachtigd contract.

Boeloengan, den 19den Juni 1893.

(w. g.) MOHAMAD MIMOEDIN.  
Pangeran MANGKOE.  
Datoe SAHOEDIN.

*De resident der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo,*

(w. g.) JOEKES.

Voor eensluidend afschrift.

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidend afschrift.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie  
van Koloniën,*

A. E. ELIAS.





*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**BOELOENGAN.**

NOTA VAN TOELICHTING.

N<sup>o</sup>. 16.

De met Engeland gesloten overeenkomst van 20 Juni 1891 (*Nederlandsch Staatsblad* n<sup>o</sup>. 53) tot bepaling van de grens tusschen de Nederlandsche bezittingen op Borneo en het onder Britsch protectoraat staand gebied op dat eiland, maakte het noodig o. a. de omschrijving van het gebied van Boeloengan, behoorende bij het met dat sultanaat gesloten contract dd. 2 Juni 1878, (1)

te herzien ten einde haar in overeenstemming te brengen met de in bovenbedoelde overeenkomst vastgestelde grens.

Het daaromtrent met het bestuur van Boeloengan gevoerd overleg heeft in Juni 1893 geleid tot de hiernevens aangeboden gebiedsomschrijving van dat sultanaat, waardoor die van 1878 is vervallen.

1) Gedrukte stukken der Tweede Kamer, zitting 1879—1880, 66, n<sup>o</sup>. 21.



Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.

PAMBAOEWANG.

CONTRACT, AKTE VAN BEVESTIGING  
EN VERKLARING.

N<sup>o</sup>. 18.

CONTRACT MET PAMBAOEWANG.

Aangezien het wenschelijk is voorgekomen de rechten en verplichtingen tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en de bestuurster en de hadat van Pambaoewang, meer dan door de bestaande overeenkomst geschiedt, in overeenstemming te brengen met de eischen van den tegenwoordigen tijd.

Zoo is op heden Maandag, den 31sten October 1892, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, tusschen ons:

DANIEL FRANÇOIS VAN BRAAM MORRIS, ridder der Militaire Willemsorde 4de klasse en van den Nederlandschen Leeuw, gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, handelende ten deze voor en namens het Gouvernement van Nederlandsch-Indië, ter eenre, en

J. LATTA, bestuurster van Pambaoewang, vertegenwoordigd door haren daartoe bij behoorlijke volmacht van den 20sten October 1892 aangestelden gemachtigde J. DJOEWARA, en de hadat van dat landschap, ter andere zijde, overeengekomen als volgt:

Artikel 1.

Even als hunne voorgangers verklaren ook de tegenwoordige bestuurster J. LATTA en de hadat van Pambaoewang, dat dit landschap behoort tot het grondgebied van Nederlandsch Indië en dat zij mitsdien Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, vertegenwoordigd door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als wettige Opperheerscheres erkennen.

Zij beloven derhalve aan het Gouvernement van Nederlandsch-Indië en aan zijne vertegenwoordigers trouw, gehoorzaamheid en onderwerping.

Artikel 2.

Het landschap Pambaoewang grenst:

- ten noorden aan Tjenrana;
- ten oosten aan Balangnipa;
- ten zuiden aan Madjene, en
- ten westen aan zee.

Artikel 3.

De bestuurster van Pambaoewang noch de hadat zal het landschap ooit aan eenige andere natie dan de Nederlandsche overgeven, noch met eenige andere mogendheid, hetzij oostersche of westersche, noch met eenigen onderdaan van zoodanige natie eenig verbond of eenige overeenkomst aangaan of briefwisseling houden, noch geschenken of zendelingen ontvangen van of zenden aan zoodanige mogendheid of zoodanigen onderdaan, noch toelaten dat zulks door of namens hunne kinderen of andere bloedverwanten, of door of namens hunne onderdanen plaats vinde.

Artikel 4.

Bij overlijden van de bestuurster of wanneer de vorstelijke waardigheid door andere omstandigheden onvervuld mocht geraken, treedt de als opvolger in het bestuur aangewezen prins opvolgster

of prinses als bestuurder van het landschap op, na vooraf in geschrifte te hebben afgelegd, geteekend en bezegeld den eed van trouw aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden en aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordiger der Koningin in die gewesten, zoodermede van stipte naleving dezer overeenkomst.

De bestuurster en de hadat zullen telkens wanneer de waar-  
N<sup>o</sup>. 110. 18.

digheid van opvolger in het bestuur onvervuld mocht zijn, met eerbiediging der landsinstellingen en in overleg met den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, zoodra mogelijk den prins of de prinses aanwijzen, die zij tot opvolger in het bestuur wenschen bestemd te zien.

Deze aanwijzing wordt onderworpen aan de goedkeuring en bekrachtiging van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, zonder welke zij van geenerlei gevolg is.

Bij gemis van eenstemmigheid tusschen de bestuurster en de hadat onderling of tusschen dezen en den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, wordt de keuze van den tot opvolger in het bestuur aan te wijzen prins of prinses onderworpen aan de beslissing van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, aan welke beslissing de bestuurster en de hadat zich onvoorwaardelijk zullen onderwerpen.

Artikel 5.

De bestuurster en de hadat van Pambaoewang zullen den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden als den vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement eerbiedigen en gehoorzamen en mitsdien alleen met hem in overleg treden omtrent alle aangelegenheden, de wederzijdsche belangen betreffende.

Zij zullen zonder zijn medeweten of voorafgaand overleg met hem aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement geen brieven noch gezantschappen afzenden.

Artikel 6.

De bestuurster en de hadat van Pambaoewang zullen met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement steeds vrede en oprechte vriendschap onderhouden en dat Gouvernement, waar noodig, op eerste aanvraag met alle in hun bereik zijnde middelen hulp verleenen door het leveren van gewapenden, arbeiders, dragers, roeiers en vaartuigen, en zulks tegen zoodanige vergoeding als het Gouvernement billijk zal achten.

Zij verbinden zich evenzeer vrede en vriendschap te onderhouden met naburige of andere tot het grondgebied van Nederlandsch-Indië behorende inlandsche staten, en zullen mitsdien zonder voorkennis en toestemming van het Gouvernement van Nederlandsch-Indië tegen zoodanige staten geen vijandelikheden plegen noch daartoe uitrustingen of voorbereidselen maken, noch versterkingen binnen Pambaoewang opwerpen.

Versterkingen, die met voorkennis van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement binnen het landschap mochten bestaan of nader opgericht worden, zullen op eerste aanzegging van dat Gouvernement geslecht worden.

Artikel 7.

De bestuurster en de hadat zoodermede hunne onderdanen zullen zoowel te land als ter zee de Nederlandsche vlag voeren, en niet toelaten dat in plaats van deze of nevens deze eene andere gevoerd wordt. Het is der bestuurster echter toegelaten om haar standaard of herkenningsvlag gelijktijdig met, doch onder de Nederlandsche te voeren.

Artikel 8.

De bestuurster en de hadat zullen met rechtvaardigheid regeren, het welzijn des volks bevorderen, den landbouw, de nijverheid, den handel en de scheepvaart en alle overige wettige

nijverheid, den nandel en de scheepvaart en alle overige wettige en nuttige bronnen van volksbestaan beschermen en bevorderen, in bescherming nemen en doen beschermen allen, die zich met vergunning van het Gouvernement binnen Tjenrana gevestigd hebben of aldaar tijdelijk verblijf houden, alle handelaren, onderdanen van het Gouvernement, zoomede in het algemeen alle handelaren, zonder onderscheid, die in dat landschap ten handel komen.

Alle den handel belemmerende gebruiken zullen mitsdien in Tjenrana afgeschaft en verboden zijn.

Aan de handelaren van dat landschap worden met betrekking tot den handel op Java en op alle andere landen onder het bestuur van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement wederkeerig dezelfde rechten verzekerd, die onderdanen van dat Gouvernement genieten, mits hunne schepen voorzien zijn van een door de bestuurster van Tjenrana uit te reiken zeebrief of van een jaarpas, opgemaakt volgens de betrekkelijke voorschriften, welke stukken echter niet zullen worden uitgereikt dan in overeenstemming met den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, die ze daartoe medeonderteekenen zal.

#### Artikel 9.

De bestuurster en de hadat verbinden zich om aan Europeanen en andere oostersche of westersche vreemdelingen geene gronden af te staan en hunne toelating of vestiging buiten de havens van Tjenrana niet te vergunnen, zonder voorkennis en vooraf verkregen toestemming van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Handelaren echter zullen in de havens van Tjenrana worden toegelaten en aldaar verblijf mogen houden zonder die voorkennis en toestemming, zoolang zij de orde en rust niet verstoren, zullende van hun meer dan drie maanden voortgezet verblijf in die havens door de bestuurster en de hadat kennis moeten worden gegeven aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

De bestuurster en de hadat zullen aan geene Chineezen, Arabieren of andere vreemde oosterlingen toelaten om zich in Tjenrana te vestigen, zonder vooraf verkregen vergunning van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Personen, die zich zonder verlof hebben verwijderd uit 's Gouvernements militairen of maritiemen dienst, voortvluchtige veroordeelden of misdadigers en dergelijken, zullen door de bestuurster van Tjenrana in geen geval binnen dat landschap geduld, maar onverwijld aan het Gouvernement uitgeleverd worden, indien zij zich daar vertoonen, en zulks ook zonder dat hunne uitlevering in elk voorkomend geval geëischt wordt.

#### Artikel 10.

De bestuurster en de hadat zullen aan personen, niet behoorende tot de inheemsche bevolking van Tjenrana, geen concessiën tot ondernemingen van landbouw of mijnontginning verleen, noch aan zoodanige personen gronden verhuuren of verkoopen, dan na verkregen toestemming van het Gouvernement.

Ook blijft aan het Gouvernement het recht voorbehouden om in de bosschen van Tjenrana te allen tijde zooveel mast-, timmer- en brandhout te doen aankappen dan wel op te koopen en uit te voeren, als het noodig zal achten, en zulks zonder dat deswege door de bestuurster en de hadat, onder welke benaming ook, eenige opbrengst of betaling zal worden gevorderd, zullende evenwel geene aankappingen plaats hebben zonder voorafgaand overleg met hen.

Het verleen van concessiën tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en mijnontginning binnen het gebied van Tjenrana berust geheel bij het Gouvernement, dat echter steeds vooraf een onderzoek zal doen instellen naar de rechten van derden op de gronden, waarop de concessie betrekking heeft, en bij eventueelen overgang van zoodanige gronden, voor billijke schadeloosstelling door den concessionaris zorg zal dragen.

Bij het verleen eener zoodanige concessie zullen echter steeds vooraf de bestuurster en de hadat ter zake gehoord en hun gevoelen ingewonnen worden.

Van voor eene vergunning tot mijnbouwkundige opsporingen of mijnontginning door het Gouvernement te heffen cijns of recht zal steeds de helft aan de bestuurster worden afgestaan.

#### Artikel 11.

Al de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in omloop gebrachte muntsoorten zullen ook in Tjenrana tegen den wettigen koers gangbaar zijn.

#### Artikel 12

Alle Europeanen en daarmede gelijkgestelden, oostersche vreemdelingen en voorts allen, die den Christelijken godsdienst belijden en niet tot de inheemsche bevolking van Tjenrana behooren, gevestigd binnen dat landschap, worden beschouwd als onderdanen van het Gouvernement en staan onder onmiddellijk gezag van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

#### Artikel 13.

Eike misdadiger zal worden gestraft volgens de wetten van en op het land, waar hij zijn misdaad gepleegd heeft, met dien verstande echter, dat verninkende of martelende straffen, waaronder ook de straf van rottingslagen wordt begrepen, niet mogen worden toegepast.

Europeanen en met hen gelijkgestelden, oostersche vreemdelingen en voorts allen, die den Christelijken godsdienst belijden en niet tot de inheemsche bevolking van Tjenrana behooren, worden, wanneer zij binnen het gebied van Tjenrana eenig misdrijf plegen, aan het Gouvernement uitgeleverd om naar deszelfs wetten te worden terechtgesteld.

Het recht om personen wegens politieke redenen buiten het gebied van het landschap Tjenrana te verwijderen, berust uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, behoudens de bevoegdheid van de bestuurster om tot zoodanigen maatregel voorstellen aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden te doen.

De bestuurster en de hadat behouden echter de bevoegdheid om op personen, behoorende tot hunne onderdanen, verwijdering uit het landschap Tjenrana als straf wegens misdrijven, begaan in dat landschap, toe te passen.

In die gevallen wordt, nadat de beschuldigde behoorlijk in zijne verdediging gehoord is, de verbanning gelast bij een door de bestuurster en de hadat uit te vaardigen vormelijk bevelschrift, dat echter vóór de tenuitvoerlegging door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië moet zijn goedgekeurd, die ook de plaats aanwijst waar de banneling verblijf zal houden.

Vonnissen, waarbij de beklagde door de bestuurster en de hadat veroordeeld is tot dwangarbeid en verbanning buiten het landschap gedurende den tijd welken die dwangarbeid duren zal, zijn niet onderworpen aan de goedkeuring van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, maar worden door tusschenkomst van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden den directeur van justitie ter aanwijzing der strafplaats aangeboden.

#### Artikel 14.

In het landschap Tjenrana zijn menschenroof, slavenhandel en in- en uitvoer van slaven verboden, en zullen die misdadige bedrijven door de bestuurster en de hadat niet geduld, maar met alle in hun bereik zijnde middelen krachtig tegengaan worden.

Ook beloven de bestuurster en de hadat te zullen tegengaan en doen tegengaan alle onwettige en onbillijke aanhouding van personen als pandelingen.

#### Artikel 15.

De bestuurster en de hadat zullen den zee- en rivierroof niet alle in hun bereik zijnde middelen krachtig tegengaan en doen tegengaan, en geene schuilplaats noch eenige hulp of medewerking hoegenaamd verleen, noch toelaten dat die verleend worden aan zee- of rivierrovers, noch aan personen, die hun bekend zijn of aangewezen worden als zoodanig bedrijf uit te oefenen of daarin betrokken te zijn.

Zij zullen degenen, die daaraan schuldig of medeplichtig bevonden worden, aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden uitleveren, dan wel hen volgens de wetten en instellingen des lands doen terechtstellen, naar gelang die schuldigen of medeplichtigen onderdanen van het Gouvernement dan wel van hen zijn.

#### Artikel 16.

De bestuurster en de hadat verbinden zich om aan alle schepen en vaartuigen, welke langs de kusten of langs de boorden der rivieren binnen het gebied van Tjenrana in nood mochten vervallen, allen bijstand te verleen, de schipbreukelingen te verzorgen en zich geen hunner goederen toe te eigenen, noch te gedogen dat iemand, wie ook, zich die toeëigene.

Zij verbinden zich om schepen en vaartuigen of goederen, welke aan het strand of langs de rivieren binnen het gebied

van hun land mochten stranden of komen aandrijven of worden aangebracht, en welker eigenaren onbekend zijn, te bergen dan wel ten voordeele van belanghebbenden in het openbaar te verkoopen indien die niet kunnen worden bewaard.

Van het stranden van schepen en vaartuigen of aanbrengen van aan het strand of uit de rivieren opgevischte goederen zullen de bestuurster en de hadat onverwijld kennis geven aan den meest nabij zijnden ambtenaar van het Gouvernement.

De bestuurster en de hadat kunnen hulp- en bergloon vorderen, die door hen zelven naarmate van de moeite worden begroot. Van die begrooting geven zij onverwijld kennis aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Belanghebbenden, die zich met deze begrooting bezwaard mochten achten, kunnen de beslissing van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië inroepen, door tusschenkomst van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

#### Artikel 17.

De bestuurster en de hadat verbinden zich om met de middelen, onder hun bereik of te hunner beschikking gesteld of nog te stellen, het volksonderwijs in hun land krachtdadig te ondersteunen en te bevorderen.

#### Artikel 18.

De bestuurster en de hadat verbinden zich de vaccine onder hunne onderdanen toe te laten en te bevorderen.

#### Artikel 19.

De straf- en rechtsvorderingen ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels, hetzij deze liggen binnen of buiten het gebied van het landschap Tjenrana, gepleegd door onderdanen van de bestuurster van Tjenrana, zullen worden berecht door de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en naar de Nederlandsch-Indische wetten.

#### Artikel 20.

De in- en uitvoer van vuurwapenen, buskruit en ammunitie, niet gedekt door eene schriftelijke vergunning van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, zijn in het landschap Tjenrana verboden.

De onderdanen van de bestuurster staan wegens overtredingen van dit verbod terecht voor de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en worden gestraft volgens de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement ter zake uitgevaardigde verordeningen.

De bestuurster en de hadat verbinden zich de overtreders van dit verbod en de voorwerpen, waarmede de overtreding gepleegd is, aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement uit te leveren.

#### Artikel 21.

De bestuurster en de hadat erkennen dat door dit contract alle vroegere overeenkomsten, door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement met de bestuurders van Tjenrana gesloten, voor zooverre die niet het tegenwoordig tractaat in strijd zijn, zijn vervallen.

Het Gouvernement van Nederlandsch-Indië zal de bestuurster en de hadat van Tjenrana en hunne opvolgers, zolang zij de hun in dit contract opgelegde verplichtingen stipt en trouw opvolgen, in hunne waardigheden en rechten als zoodanig handhaven en zich niet met de inwendige huishouding des lands inlaten.

Aldus ten dage en jare in den aanhef dezes vermeld te Makassar overeengekomen, in triplo opgemaakt, ondertekend, bezegeld en plechtig beëdigd door den vertegenwoordiger van de bestuurster van Tjenrana MENRETE en de hadat van dat landschap, in tegenwoordigheid van mij gouverneur van Celebes en onderhoorigheden,

(w. g.) MORRIS.

Ter ordonnantie van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

*De secretaris voor de inlandsche zaken,*

(get) A. J. A. F. EERDMANS.

Stempel en handteekeningen van de bestuurster van Tjenrana en de hadat van dat landschap.

Dit contract is goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 27sten Maart 1894.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(get.) VAN DER WIJCK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(get.) SWEERTS.

OPGAVE van de districten waaruit het gebied van Tjenrana is samengesteld:

Het landschap Tjenrana bestaat uit de districten:

Poetadda

Tameroddo

Mosso

Oona

Somba

Paminggalan

Tota Tolisi

Karema

Limboro.

*De gouverneur van Celebes en onderhoorigheden,*

(w. g.) MORRIS.

Voor eensluidend afschrift.

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

#### VERKLARING.

Ik, MENRETE, bestuurster van Tjenrana (Mandar), beloof plechtig:

1°. aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement als mijn Opperheer en aan de door Hetzelve over mij gestelde machten als mijne overheid, allen verschuldigden eerbied, gehoorzaamheid en hulp te bewijzen,

2°. het op den 31sten October 1892, door mijnen gemachtigde J. LOEWASA DAENNA PATE en de hadat van Tjenrana met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement gesloten contract, getrouwelijk te zullen nakomen, en wel in 't bijzonder;

3°. het welzijn des volks te bevorderen;

4°. met rechtvaardigheid te regeeren;

5°. in vrede met mijne naburen te leven;

6°. den zeeroof te beletten;

7°. den slavenhandel tegen te gaan;

8°. den landbouw te beschermen;

9°. de nijverheid te bevorderen;

10°. tot bloei van den handel mede te werken;

11°. de scheepvaart te ondersteunen;

12°. aan schipbreukelingen hulp te verleen en gestrande goederen te bergen en niet te gedoogen dat door mijne onderdanen in strijd daarmede gehandeld worde;

13°. mij in geen staatkundige betrekking te stellen met vreemde mogendheden;

14°. om bij het opleggen van straffen te letten op de daarbij gemaakte bepalingen, blijvende het recht om personen wegens politeke redenen buiten het gebied van Tjenrana te verwijderen,

## VERKLARING.

Ik J. Latta, bestuurster van Pambaoeang (Mandar), beloof plechtig:

1°. Aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement als mijn Opperheer en aan de door hetzelfde over mij gestelde machten als mijne overheid, allen verschuldigden eerbied, gehoorzaamheid en hulp te bewijzen.

2°. Het op den 31sten October 1892 door mijnen gemachtigde J. Djoewara en de hadat van Pambaoewang met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement gesloten contract getrouwelijk te zullen nakomen, en wel in 't bijzonder:

3°. het welzijn des volks te bevorderen;

4°. met rechtvaardigheid te regeeren;

5°. in vrede met mijne naburen te leven;

6°. den zeeroof te beletten;

7°. den slavenhandel tegen te gaan;

8°. den landbouw te beschermen;

9°. de nijverheid te bevorderen;

10°. tot bloei van den handel mede te werken;

11°. de scheepvaart te ondersteunen;

12°. aan schipbreukelingen hulp te verleenen en gestrande goederen te bergen, en niet te gedoogen dat door mijne onderdanen in strijd daarmee gehandeld worde;

13°. mij in geen staatkundige betrekking te stellen met vreemde mogendheden;

14°. om bij het opleggen van straffen te letten op de daarbij gemaakte bepalingen, blijvende het recht om personen wegens politieke redenen buiten het gebied van Pambaoewang te verwijderen uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië berusten; echter zal de bevoegdheid om personen, behoorende tot de onderdanen van het rijk, wegens misdrijf begaan in Pambaoeang uit dat landschap te verwijderen, voorbehouden blijven aan de bestuurster en de hadat, doch zal het betrekkelijk verbanningsbesluit, nadat de beschuldigde in zijne verdediging gehoord is, onderworpen zijn aan de goedkeuring van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, die ook de plaats waar de banneling verblijf zal houden, aanwijst;

15°. de vaccine onder mijne onderdanen toe te laten en te bevorderen;

16°. het volksonderwijs in mijn land krachtdadig te ondersteunen en te bevorderen;

17°. de bepalingen omtrent de straf- en rechtsvordering ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels nauwgezet na te leven en te doen naleven;

18°. de verbodsbepalingen betreffende den in- en uitvoer van vuurwapenen, buskruit en ammunitie gestreng te handhaven.

Wijders beloof ik plechtig om aan Europeanen of andere oostersche of westersche vreemdelingen geene gronden af te staan en hunne toelating of vestiging buiten de havens van mijn land niet te vergunnen, zonder voorkennis of vooraf verkregen toestemming van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Handelaren echter zullen in de havens van Pambaoewang worden toegelaten en aldaar verblijf mogen houden zonder die voorkennis en toestemming, zoolang zij de orde en rust niet verstoren, zullende van hun meer dan drie maanden voortgezet verblijf in die havens door mij kennis worden gegeven aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

En opdat deze belofte te allen tijde kunne blijken, zoo is daarvan deze akte opgemaakt, met een heiligen eed op den Koran bevestigd en voorts met het zegel en de handteekening van de bestuurster voornoemd bekrachtigd.

Aldus gedaan, geteekend en bezworen te Madjene op Zaterdag den 5den November 1892, in mijne tegenwoordigheid.

*De assistent-resident ter beschikking,*

(w.g.) J. A. G. BRUGMAN.

Stempel en handteekening van de bestuurster van Pambaoewang.

Voor eensluidend afschrift.

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften.

*De Secretaris-Generaal bij het Departement van Koloniën,*

A. E. ELIAS.

Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.

TJENRANA.

CONTRACT. VERKLARING EN AKTE  
VAN BEVESTIGING.

N<sup>o</sup>. 19.

CONTRACT MET TJENRANA.

Aangezien het wenschelijk is voorgekomen de rechten en verplichtingen tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en de bestuurster en de hadat van Tjenrana, meer dan door de bestaande overeenkomst geschiedt, in overeenstemming te brengen met de eischen van den tegenwoordigen tijd.

Zoo is op heden Maandag, den 31sten October 1892, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, tusschen ons:

DANIEL FRANÇOIS VAN BRAAM MORRIS, ridder der Militaire Willemsorde 4de klasse en van den Nederlandschen Leeuw, gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, handelende ten deze voor en namens het Gouvernement van Nederlandsch-Indië, ter eenre,  
en

MENRETE, bestuurster van Tjenrana, vertegenwoordigd door haren daartoe bij behoorlijke volmacht van den 21sten October 1892 aangestelden gemachtigde J. LOEWASA DAENNA PATE en de hadat van dat landschap, ter andere zijde, overeengekomen als volgt:

Artikel 1.

Evenals hunne voorgangers verklaren ook de tegenwoordige bestuurster MENRETE en de hadat van Tjenrana, dat dit landschap behoort tot het grondgebied van Nederlandsch-Indië en dat zij mitsdien Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, vertegenwoordigd door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als wettige Opperheerscheres erkennen.

Zij beloven derhalve aan het Gouvernement van Nederlandsch-Indië en aan zijne vertegenwoordigers trouw, gehoorzaamheid en onderwerping.

Artikel 2.

Het landschap Tjenrana grenst:  
ten noorden aan Tappalang;  
ten zuiden aan Pambaoewang;  
ten oosten aan de Toradjalanden en Balangnipa; en  
ten westen aan de zee.

Artikel 3.

De bestuurster van Tjenrana noch de hadat zal het landschap ooit aan eenige andere natie dan de Nederlandsche overgeven, noch met eenige andere mogendheid, hetzij oostersche of westerse, noch met eenigen onderdaan van zoodanige natie eenig verbond of eenige overeenkomst aangaan of briefwisseling houden, noch geschenken of zendelingen ontvangen van of zenden aan zoodanige mogendheid of zoodanigen onderdaan, noch toelaten dat zulks door of namens hunne kinderen of andere bloedverwanten, of door of namens hunne onderdanen plaats vinde.

Artikel 4.

Bij overlijden van de bestuurster of wanneer de vorstelijke waardigheid door andere omstandigheden onvervuld mocht geraken, treedt de als <sup>opvolger</sup> <sub>opvolgster</sub> in het bestuur aangewezen prins of prinses als <sup>bestuurder</sup> <sub>bestuurster</sub> van het landschap op, na vooraf in geschrifte te hebben afgelegd, geteekend en bezegeld den eed van trouw aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden en aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordiger der Koningin in die gewesten, zoomede van stipte naleving dezer overeenkomst.

N<sup>o</sup>. 110. 19.

De bestuurster en de hadat zullen telkens wanneer de waardigheid van <sup>opvolger</sup> <sub>opvolgster</sub> in het bestuur onvervuld mocht zijn, met eerbiediging der landsinstellingen en in overleg met den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, zoodra mogelijk den prins of de prinses aanwijzen, dien zij tot <sup>opvolger</sup> <sub>opvolgster</sub> in het bestuur wenschen bestemd te zien.

Deze aanwijzing wordt onderworpen aan de goedkeuring en bekrachtiging van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, zonder welke zij van geenerlei gevolg is.

Bij gemis aan eenstemmigheid tusschen de bestuurster en de hadat onderling of tusschen dezen en den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, wordt de keuze van <sup>den</sup> <sub>de</sub> tot <sup>opvolger</sup> <sub>opvolgster</sub> in het bestuur aan te wijzen prins of prinses onderworpen aan de beslissing van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, aan welke beslissing de bestuurster en de hadat zich onvoorwaardelijk zullen onderwerpen.

Artikel 5.

De bestuurster en de hadat van Tjenrana zullen den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden als den vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement eerbiedigen en gehoorzamen en mitsdien alleen met hem in overleg treden omtrent alle aangelegenheden, de wederzijdsche belangen betreffende.

Zij zullen zonder zijn medeweten of voorafgaand overleg met hem aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement geene brieven noch gezantschappen afzenden.

Artikel 6.

De bestuurster en de hadat van Tjenrana zullen met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement steeds vrede en oprechte vriendschap onderhouden en dat Gouvernement, waar noodig, op eerste aanvraag met alle in hun bereik zijnde middelen hulp verleen en door het leveren van gewapenden, arbeiders, dragers, roeiers en vaartuigen, en zulks tegen zoodanige vergoeding, als het Gouvernement billijk zal achten.

Zij verbinden zich evenzeer vrede en vriendschap te onderhouden met naburige of andere tot het grondgebied van Nederlandsch-Indië behorende inlandsche staten, en zullen mitsdien zonder voorkennis en toestemming van het Gouvernement van Nederlandsch-Indië tegen zoodanige staten geene vijandelikheden plegen, noch daartoe uitrustingen of voorbereidselen maken, noch versterkingen binnen Tjenrana opwerpen.

Versterkingen, die met voorkennis van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement binneu het landschap mochten bestaan of nader opgericht worden, zullen op eerste aanzegging van dat Gouvernement geslecht worden.

Artikel 7.

De bestuurster en de hadat zoomede hunne onderdanen zullen zoowel te land als ter zee de Nederlandsche vlag voeren, en niet toelaten dat in plaats van deze of nevens deze eene andere gevoerd wordt.

Het is der bestuurster echter toegelaten om haar standaard of herkenningsvlag gelijktijdig met, doch onder de Nederlandsche te voeren.

Artikel 8.

De bestuurster en de hadat zullen met rechtvaardigheid regeeren, het welzijn des volks bevorderen, den landbouw, de

uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië berusten; echter zal de bevoegdheid om personen, behoorende tot de onderdanen van het rijk, wegens misdrijven, begaan in Tjenrana, uit dat landschap te verwijderen, voorbehouden blijven aan de bestuurster en de hadat, doch zal het betrekkelijk verbanningsbesluit, nadat de beschuldigde in zijne verdediging gehoord is, onderworpen zijn aan de goedkeuring van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, die ook de plaats waar de banneling verblijf zal houden, aanwijst;

15. de vaccine onder mijne onderdanen toe te laten en te bevorderen;

16. het volksonderwijs in mijn land krachtadig te onderstaan en te bevorderen;

17. de bepalingen omtrent de straf- en rechtsvordering ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels nauwgezet na te leven en te doen naleven;

18. de verbodsbepalingen betreffende den in- en uitvoer van vuurwapenen, buskruit en ammunitie gestreng te handhaven.

Wijders beloof ik plechtig om aan Europeanen of andere oostersche of westersche vreemdelingen geene gronden af te staan en hunne toelating of vestiging buiten de havens van mijn land niet te vergunnen, zonder voorkennis of vooraf verkregen toestemming van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Handelaren echter zullen in de havens van Tjenrana worden toegelaten en aldaar verblijf mogen houden zonder die voorkennis en toestemming, zolang zij de orde en rust niet verstoren; zullende van hun meer dan drie maanden voortgezet verblijf in die havens door mij kennis worden gegeven aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

En opdat deze belofte te allen tijde kunne blijken, zoo is daarvan deze akte opgemaakt, met een heiligen eed op den koran bevestigd, en voorts met het zegel en de handteekening van de bestuurster voornoemd bekrachtigd.

Aldus gedaan, geteekend en bezworen te Tjenrana op Zaterdag den 5den November 1892, in mijne tegenwoordigheid.

*De assistent-resident ter beschikking,*

(w. g.) J. A. G. BRUGMAN.

Stempel en handteekening van de bestuurster van Tjenrana.

Voor eensluidend afschrift,

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

## AKTE VAN BEVESTIGING.

Nademaal in de plaats van den in de maand Januari 1889 overleden bestuurder van Tjenrana LA PASAOE, de prinses MENRETE door de keuze van de hadat en het volk wettig aanspraak maken kan op het bestuur van Tjenrana, en zij dus als bestuurster van genoemd landschap behoort te worden bevestigd.

En aangezien MENRETE voornoemd op heden Dinsdag, den 18den October 1892, overeenkomende met den 26sten der maand Rabi'el-awal van het jaar 1310 der Mohamedaansche tijdrekening, plechtig beloofd heeft met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement een nieuw contract te sluiten.

Zoo wordt voornoemde MENRETE bij deze door mij, assistent-resident ter beschikking van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, daartoe behoorlijk door dien hoofdambtenaar gemachtigd, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, in naam en vanwege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, plechtig bevestigd in hare waardigheid van bestuurster van Tjenrana.

Ten blijke waarvan deze akte opgemaakt en ondertekend is door mij assistent-resident voornoemd,

(w. g.) J. A. G. BRUGMAN.

Deze verklaring en akte van bevestiging zijn goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 27sten Maart 1894.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) VAN DER WIJCK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift,

*De Gouvernements Secretaris,*

(g. t.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,*

A. E. ELIAS.



Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.

TAPPALANG.

CONTRACT EN AKTE VAN BEVESTIGING.

N<sup>o</sup>. 20.

CONTRACT MET TAPPALANG.

Aangezien het wenschelijk is voorgekomen de rechten en verplichtingen tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en den bestuurder en de hadat van Tappalang, meer dan door de bestaande overeenkomst geschiedt, in overeenstemming te brengen met de eischen van den tegenwoordigen tijd.

Zoo is op heden Maandag, den 31sten October 1892, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, tusschen ons:

DANIEL FRANÇOIS VAN BRAAM MORRIS, ridder der Militaire Willemsorde vierde klasse en van den Nederlandschen Leeuw, gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, handelende ten deze voor en namens het Gouvernement van Nederlandsch-Indië, ter eenre, en

ANDI MOESOE, bestuurder, en de hadat van Tappalang, ter andere zijde, overeengekomen als volgt:

Artikel 1.

Evenals hunne voorgangers verklaren ook de tegenwoordige bestuurder ANDI MOESOE en de hadat van Tappalang, dat dit landschap behoort tot het grondgebied van Nederlandsch-Indië en dat zij mitsdien Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, vertegenwoordigd door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als wettige Opperheerschers erkennen.

Zij beloven derhalve aan het Gouvernement van Nederlandsch-Indië en aan zijne vertegenwoordigers trouw, gehoorzaamheid en onderwerping.

Artikel 2.

Het landschap Tappalang grenst:  
ten noorden aan Mamoedjoe;  
ten zuiden aan Tjenrana;  
ten oosten aan Pamoseijang (Toradja); en  
ten westen aan zee.

Artikel 3.

De bestuurder van Tappalang noch de hadat zal het landschap ooit aan eenige andere natie dan de Nederlandsche overgeven, noch met eenige andere mogendheid, hetzij oostersche of westersche, noch met eenigen onderdaan van zoodanige natie eenig verbond of eenige overeenkomst aangaan of briefwisseling houden, noch geschenken of zendelingen ontvangen van of zenden aan zoodanige mogendheid of zoodanigen onderdaan, noch toelaten dat zulks door of namens hunne kinderen of andere bloedverwanten, of door of namens hunne onderdanen plaats vinde.

Artikel 4.

Bij overlijden van den bestuurder of wanneer de vorstelijke waardigheid door andere omstandigheden onvervuld mocht geraken, treedt de als opvolger in het bestuur aangewezen prins

(of prinses) als bestuurder van het landschap op, na voorafin bestuurster hebben afgelegd, geteekend en bezegeld den eed van trouw aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden en aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordiger der Koningin in die gewesten, zoomede van stipte naleving dezer overeenkomst.

N<sup>o</sup>. 110. 20.

De bestuurder en de hadat zullen, telkens wanneer de waardigheid van opvolger in het bestuur onvervuld mocht geraken met eerbiediging der landsinstellingen en in overleg met den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, zoodra mogelijk den prins of de prinses aanwijzen, die zij tot opvolger in het bestuur wenschen bestemd te zien.

Deze aanwijzing wordt onderworpen aan de goedkeuring en bekrachtiging van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, zonder welke zij van geenerlei gevolg is.

Bij gemis aan eenstemmigheid tusschen den bestuurder en de hadat onderling of tusschen dezen en den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, wordt de keuze van den tot opvolger in het bestuur aan te wijzen prins of prinses onderworpen aan de beslissing van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, aan welke beslissing de bestuurder en de hadat zich onvoorwaardelijk zullen onderwerpen.

Artikel 5.

De bestuurder en de hadat van Tappalang zullen den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden als den vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement eerbiedigen en gehoorzamen, en mitsdien alleen met hem in overleg treden omtrent alle aangelegenheden, de wederzijdsche belangen betreffende.

Zij zullen zonder zijn medeweten of voorafgaand overleg met hem, aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement geene brieven noch gezantschappen afzenden.

Artikel 6.

De bestuurder en de hadat van Tappalang zullen met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement steeds vrede en oprechte vriendschap onderhouden en dat Gouvernement, waar noodig, op eerste aanvraag met alle in hun bereik zijnde middelen hulp verleenen door het leveren van gewapenden, arbeiders, dragers, roeiers en vaartuigen, en zulks tegen zoodanige vergoeding, als het Gouvernement billijk zal achten.

Zij verbinden zich evenzeer vrede en vriendschap te onderhouden met naburige of andere tot het grondgebied van Nederlandsch-Indië behorende inlandsche staten, en zullen mitsdien zonder voorkennis en toestemming van het Gouvernement van Nederlandsch-Indië tegen zoodanige staten geen vijandelijkheden plegen, noch daartoe uitrustingen of voorbereidselen maken, noch versterkingen binnen Tappalang opwerpen.

Versterkingen, die met voorkennis van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement binnen het landschap mochten bestaan of nader opgericht worden, zullen op eerste aauzegging van dat Gouvernement geslecht worden.

Artikel 7.

De bestuurder en de hadat zoomede hunne onderdanen zullen zoowel te land als ter zee de Nederlandsche vlag voeren en niet toelaten, dat in plaats van deze of nevens deze eene andere gevoerd wordt.

Het is den bestuurder echter toegelaten om zijn standaard of herkenningsvlag gelijktijdig met, doch onder de Nederlandsche te voeren.

Artikel 8.

De bestuurder en de hadat zullen met rechtvaardigheid regeeren, het welzijn des volks bevorderen, den landbouw, de

nijverheid, den handel en de scheepvaart en alle overige wettige en nuttige bronnen van volksbestaan beschermen en bevorderen, in bescherming nemen en doen beschermen allen, die zich met vergunning van het Gouvernement binnen Tappalang gevestigd hebben of aldaar tijdelijk verblijf houden, alle handelaren, onderdanen van het Gouvernement, zoomede in het algemeen alle handelaren, zonder onderscheid, die in dat landschap ten handel komen.

Alle den handel belemmerende gebruiken zullen mitsdien in Tappalang afgeschaft en verboden zijn.

Aan de handelaren van dat landschap worden met betrekking tot den handel op Java en op alle andere landen onder het bestuur van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement wederkeurig dezelfde rechten verzekerd, die onderdanen van dat Gouvernement genieten, mits hunne schepen voorzien zijn van een door den bestuurder van Tappalang uit te reiken zeebrief of jaarpas, opgemaakt volgens de betrekkelijke voorschriften, welke stukken echter niet zullen worden uitgereikt dan in overeenstemming met den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, die ze daartoe medeonderteekenen zal.

#### Artikel 9.

De bestuurder en de hadat verbinden zich om aan Europeanen en andere oostersche of westersche vreemdelingen geene gronden af te staan en hunne toelating of vestiging buiten de havens van Madjene niet te vergunnen, zonder voorkennis en vooraf verkregen toestemming van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Handelaren echter zullen in de havens van Tappalang worden toegelaten en aldaar verblijf mogen houden zonder dié voorkennis en toestemming, zoolang zij de orde en rust niet verstoren, zullende van hun meer dan drie maanden voortgezegt verblijf in die havens door den bestuurder en de hadat kennis moeten worden gegeven aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

De bestuurder en de hadat zullen aan geen Chineezen, Arabieren of andere vreemde oosterlingen toelaten om zich in Tappalang te vestigen, zonder vooraf verkregen vergunning van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Personen, die zich zonder verlof hebben verwijderd uit 's Gouvernements militairen of maritiemen dienst, voortvluchtige veroordeelden of misdadigers en dergelijken, zullen door den bestuurder van Tappalang in geen geval binnen dat landschap geduld, maar onverwijld aan het Gouvernement uitgeleverd worden, indien zij zich daar vertoonen, en zulks ook zonder dat hunne uitlevering in elk voorkomend geval geëischt wordt.

#### Artikel 10.

De bestuurder en de hadat zullen aan personen, niet behoorende tot de inheemsche bevolking van Tappalang, geen concessiën tot ondernemingen van landbouw of mijnontginning verleenen, noch aan zoodanige personen gronden verhuren of verkopen, dan na verkregen toestemming van het Gouvernement.

Ook blijft aan het Gouvernement het recht voorbehouden om in de bosschen van Tappalang te allen tijde zooveel mast-, timmer- en brandhout te doen aankappen dan wel op te koopen en uit te voeren, als het noodig zal achten, en zulks zonder dat deswege door den bestuurder en de hadat, onder welke benaming ook, eenige opbrengst of betaling zal worden gevorderd, zullende evenwel geene aankappingen plaats hebben zonder voorafgaand overleg met hen.

Het verleenen van concessiën tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en mijnontginning binnen het gebied van Tappalang berust geheel bij het Gouvernement, dat echter steeds vooraf een onderzoek zal doen instellen naar de rechten van derden op de gronden, waarop de concessie betrekking heeft, en bij eventueelen overgang van zoodanige gronden voor billijke schadeloosstelling door den concessionaris zorg zal dragen.

Bij het verleenen eener zoodanige concessie zullen echter steeds vooraf de bestuurder en de hadat ter zake gehoord en hun gevoelen ingewonnen worden.

Van voor eene vergunning tot mijnbouwkundige opsporingen of mijnontginning door het Gouvernement te heffen cijns of recht zal steeds de helft aan den bestuurder worden afgestaan.

#### Artikel 11.

Al de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in omloop gebrachte muntsoorten zullen ook in Tappalang tegen den wettigen koers gangbaar zijn.

#### Artikel 12.

Alle Europeanen en daarmede gelijkgestelden, oostersche vreemdelingen, en voorts allen die den Christelijken godsdienst belijden en niet tot de inheemsche bevolking van Tappalang behooren, gevestigd binnen dat landschap, worden beschouwd als onderdanen van het Gouvernement en staan onder onmiddellijk gezag van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

#### Artikel 13.

Elke misdadiger zal worden gestraft volgens de wetten van en op het land waar hij zijn misdaad gepleegd heeft, met dien verstande echter, dat verminkende of martelende straffen, waaronder ook de straf van rottingslagen wordt begrepen, niet mogen worden toegepast.

Europeanen en met hen gelijkgestelden, oostersche vreemdelingen, en voorts allen die den Christelijken godsdienst belijden en niet tot de inheemsche bevolking van Tappalang behooren, worden, wanneer zij binnen het gebied van Tappalang eenig misdrijf plegen, aan het Gouvernement uitgeleverd om naar deszelfs wetten te worden terechtgesteld.

Het recht om personen wegens politieke redenen buiten het gebied van het landschap Tappalang te verwijderen, berust uitsluitend bij den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, behoudens de bevoegdheid van den bestuurder om tot zoodanigen maatregel voorstellen aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden te doen.

De bestuurder en de hadat behouden echter de bevoegdheid om op personen, behoorende tot hunne onderdanen, verwijdering uit het landschap Tappalang als straf wegens misdrijven, begaan in dat landschap, toe te passen.

In die gevallen wordt, nadat de beschuldigde behoorlijk in zijne verdediging gehoord is, de verbanning gelast bij een door den bestuurder en de hadat uit te vaardigen vormelijk bevelschrift, dat echter vóór de tenuitvoerlegging door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië moet zijn goedgekeurd, die ook de plaats aanwijst, waar de banneling verblijf zal houden.

Vonnissen, waarbij de beklagde door den bestuurder en de hadat veroordeeld is tot dwangarbeid en verbanning buiten het landschap gedurende den tijd, welken die dwangarbeid duren zal, zijn niet onderworpen aan de goedkeuring van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, maar worden door tusschenkomst van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden den directeur van justitie ter aanwijzing der strafplaats aangeboden.

#### Artikel 14.

In het landschap Tappalang zijn menschenroof, slavenhandel, en in- en uitvoer van slaven verboden, en zullen die misdadige bedrijven door den bestuurder en de hadat niet geduld, maar met alle in hun bereik zijnde middelen krachtadig tegengestaan worden.

Ook beloven de bestuurder en de hadat te zullen tegengaan en doen tegengaan alle onwettige en onbillijke aanhouding van personen als pandelingen.

#### Artikel 15.

De bestuurder en de hadat zullen den zee- en rivierroof met alle in hun bereik zijnde middelen krachtadig tegengaan en doen tegengaan, en geen schuilplaats noch eenige hulp of medewerking hoegenaamd verleenen, noch toelaten dat die verleend worden aan zee- of rivierroovers, noch aan personen, die hun bekend zijn of aangewezen worden als zoodanig bedrijf uit te oefenen of daarin betrokken te zijn.

Zij zullen degenen, die daaraan schuldig of medeplichtig bevonden worden, aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden uitleveren, dan wel hen volgens de wetten en instellingen des lands doen terechtstellen, naar gelang die schuldigen of medeplichtigen onderdanen van het Gouvernement dan wel van hen zijn.

#### Artikel 16.

De bestuurder en de hadat verbinden zich om aan alle schepen en vaartuigen, welke langs de kusten of langs de boorden der rivieren binnen het gebied van Tappalang in nood mochten vervallen, allen bijstand te verleenen, de schipbreukelingen te verzorgen en zich geen hunner goederen toe te eigenen, noch te gedoogen dat iemand, wie ook, zich die toeëigene.

Zij verbinden zich om schepen en vaartuigen of goederen, welke aan het strand of langs de rivieren binnen het gebied

van hun land mochten stranden of komen aandrijven of worden aangebracht, en welker eigenaren onbekend zijn, te bergen, dan wel ten voordeele van belanghebbenden in het openbaar te verkoopen, indien die niet kunnen worden bewaard.

Van het stranden van schepen en vaartuigen of aanbrengen van aan het strand of uit de rivieren opgevischte goederen zullen de bestuurder en de hadat onverwijld kennis geven aan den meest nabij zijnden ambtenaar van het Gouvernement.

De bestuurder en de hadat kunnen hulp- en bergloon vorderen, die door hen zelve naarmate van de moeite worden begroot.

Van die begrooting geven zij onverwijld kennis aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

Belanghebbenden, die zich met deze begrooting bezwaard mochten achten, kunnen de beslissing van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië inroepen, door tusschenkomst van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

#### Artikel 17.

De bestuurder en de hadat verbinden zich om met de middelen, onder hun bereik of te hunner beschikking gesteld of nog te stellen, het volksonderwijs in hun land krachtdadig te ondersteunen en te bevorderen.

#### Artikel 18.

De bestuurder en de hadat verbinden zich de vaccine onder hunne onderdanen toe te laten en te bevorderen.

#### Artikel 19.

De straf- en rechtsvorderingen ter zake van misdrijven, overtredingen en rechtsverkorting met betrekking tot telegraaflijnen en kabels, hetzij deze liggen binnen of buiten het gebied van het landschap Tappalang, gepleegd door onderdanen van den bestuurder van Tappalang, zullen worden berecht door de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters en naar de Nederlandsch-Indische wetten.

#### Artikel 20.

De in- en uitvoer van vuurwapenen, buskruit en ammunitie, niet gedekt door eene schriftelijke vergunning van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, zijn in het landschap Tappalang verboden.

De onderdanen van den bestuurder staan wegens overtredingen van dit verbod terecht voor de Nederlandsch-Indische rechtbanken en rechters, en worden gestraft volgens de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement ter zake uitgevaardigde verordeningen.

De bestuurder en de hadat verbinden zich de overtreders van dit verbod en de voorwerpen, waarmede de overtreding gepleegd is, aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement uit te leveren.

#### Artikel 21.

De bestuurder en de hadat erkennen dat door dit contract alle vroegere overeenkomsten, door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement met den bestuurder van Tappalang gesloten, voor zoover die met het tegenwoordig tractaat in strijd zijn, zijn vervallen.

Het Gouvernement van Nederlandsch-Indië zal den bestuurder en de hadat van Tappalang en hunne opvolgers, zoolang zij de hun in dit contract opgelegde verplichtingen trouw en stipt opvolgen, in hunne waardigheden en rechten als zoodanig handhaven en zich niet met de inwendige huishouding des lands inlaten.

Aldus ten dage en jare in den aanhef dezes vermeld te Makassar overeengekomen, in triplo opgemaakt, ondertekend, bezegeld en plechtig beëdigd door den bestuurder van Tappalang ANDI MOESOE en de hadat van dat landschap, in tegenwoordig van mij, gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

(w. g.) MORRIS.

Ter ordonnantie van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

*De Secretaris voor de inlandsche zaken,*

(w. g.) A. J. A. F. EERDMANS.

Stempel en handteekeningen van den bestuurder van Tappalang en de hadat van dat landschap.

Dit contract is goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 27sten Maart 1894.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) VAN DER WIJCK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) SWEERTS.

OPGAVE van de districten waaruit het gebied van Tappalang is samengesteld:

Het landschap Tappalang bestaat uit vier districten:

Tappalang

Diadjanginna

Orobatoe

Pasabbœ

*De Gouverneur van Celebes en onderhoorigheden,*

(w. g.) MORRIS.

Voor eensluidend afschrift,

*De Gouvernements-Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

#### AKTE VAN BEVESTIGING,

Nademaal het mij gouverneur van Celebes en onderhoorigheden gebleken is, dat de bestuurder van Mamoejoe en Tappalang afstand gedaan heeft van het bestuur van laatstgenoemd landschap en diensgevolge door de hadat en het volk van Tappalang op wettige wijze als bestuurder gekozen is ANDI MOESOE, die dus als zoodanig behoort te worden bevestigd.

En aangezien ANDI MOESOE voornoemd op heden Maandag, den 31sten October 1892, (overeenkomende met den 9den der maand Rabioel achir van het jaar 1310 der Mohamedaansche tijdrekening) plechtig beloofd heeft met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement een nieuw contract te sluiten, zoo ben ik DANIEL FRANÇOIS VAN BRAAM MORRIS, ridder der Militaire Willemsorde 4de klasse en van den Nederlandschen Leeuw, gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, er toe overgegaan genoemden ANDI MOESOE, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, in zijne waardigheid van bestuurder van Tappalang te bevestigen, gelijk geschiedt bij deze,

Ten blijke waarvan deze akte opgemaakt en ondertekend is door mij gouverneur voornoemd.

(w. g.) MORRIS.

Ter ordonnantie van den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden.

*De Secretaris voor de inlandsche zaken,*

(w. g.) A. J. A. F. EERDMANS.

Deze akte van bevestiging is goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 27sten Maart 1894.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) VAN DER WIJCK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift,

*De Gouvernements-Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,*

A. E. ELIAS.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**MADJENE, PAMBAOEWANG, TJENRANA EN  
TAPPALANG.**

NOTA VAN TOELICHTING.

N<sup>o</sup>. 21.

Madjene, Pambaoewang, Tjenrana en Tappalang vormen met Balangnipa, Binoewang en Mamoedjoe de zoogenaamde Mandarsche landschappen op het eiland Celebes.

De oppervlakte en de bevolking van de eerstgenoemde 4 landschappen bedragen volgens eene zeer globale raming respectievelijk 100, 100, 500 en 200 □ palen, met 20 000, 18 à 20 000, 10 000 en 5000 zielen.

De verhouding tusschen de Oost-Indische Compagnie en de Mandarsche landschappen werd geregeld bij een contract van 1674, waartoe Tappalang echter niet medewerkte. In 1757 werd dit contract vernieuwd. Overigens liet de Compagnie zich weinig in met de Mandarsche landschappen, die daardoor geruimen tijd aan den invloed van Boni onderworpen waren.

In 1825 traden Balangnipa, Binoewang, Madjene en Pambaoewang toe tot het vernieuwd Bongaaisch contract van 1824. Eerst in 1850 werd echter de verhouding der Mandarsche landschappen tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement op vasten voet geregeld door het sluiten van formeele contracten, welke in de eerste plaats de erkenning van Nederlands souvereiniteit behelsden. Die contracten werden in 1862 vervangen door nieuwe gelijklopende overeenkomsten. Met Madjene, Tappalang en de destijds onder één hoofd vereenigde landschappen Tjenrana en Pambaoewang kwamen, na eene aldaar plaats gehad hebbende bestuursverwisseling, in 1867 en 1868 weder nieuwe contracten tot stand, geheel gelijk aan die van 1862. (1) Sedert hebben in de 4 genoemde landschappen herhaaldelijk bestuurswisselingen plaats gegrepen. De bestuurder van Madjene werd in 1874 afgezet en vervangen door SANGKILANG, na wiens overlijden (in 1889) DJOEWARA aan het hoofd van het gezag werd gesteld. In Pambaoewang, dat met Tjenrana onder denzelfden bestuurder stond, trad na het overlijden van dezen, in 1889, zijne dochter LATA, gehuwd met den zooveen genoemden DJOEWARA, aan het bewind. Ook in Tjenrana werd eene vrouw, MANRETE genaamd, op den bestuurszetel verheven.

(1) Gedrukte stukken der Tweede Kamer, Zitting 1869—1870, 27, nos. 3 en 4 en 1870—1871, 15, n<sup>o</sup>. 2. In de destijds overgelegde Nota's van Toelichting zijn reeds verschillende geschiedkundige bijzonderheden nopens de Mandarsche landschappen opgenomen.

In Tappalang verklaarde in 1889 de bestuurder, met wien in 1868 was gecontracteerd, het gezag te willen neerleggen wegens de tegenwerking, welke hij van de voornaamste hoofden ondervond. De hadat werd daarop van Regeeringswege uitgenoodigd tot de verkiezing van een nieuwen bestuurder over te gaan.

Zoowel in Tappalang als in Tjenrana was het Europeesch bestuur genoodzaakt om met klem op te treden ten einde de bestuurders te herinneren aan hunne verplichting om van de plaats gehad hebbende bestuursverwisseling aan den gouverneur van Celebes kennis te geven ten einde toegelaten te worden tot de vernieuwing van het politiek contract. Tengevolge van de gerezen moeilijkheden werd de assistent-resident ter beschikking in 1892 met een gouvernements-stoomschip naar Mandar gezonden met last om alsnog te trachten de gekozen bestuurders en de hadatsleden over te halen om zich naar Makassar te be-  
geven.

In Tappalang vluchtte de bestuurder bij de nadering van het stoomschip, waarna in tegenwoordigheid van den assistent-resident werd overgegaan tot de verkiezing van een anderen bestuurder.

Na afloop der zending zijn met dezen en met de gemachtigden van de bestuurders van Pambaoewang en Tjenrana benevens met de betrokken hadatsleden den 31sten October 1892 te Makassar nieuwe contracten gesloten, nadat den 20sten Augustus te voren reeds eene nieuwe overeenkomst met Madjene was tot stand gekomen. Die stukken worden met de uitgereikte akten van erkenning en de verklaringen, afgelegd door de bestuurders van Pambaoewang en Tjenrana, thans medegedeeld.

De contracten komen overeen met die, welke in den laatsten tijd ook met andere landschappen, ressorteerende onder het gouvernement Celebes, zijn tot stand gekomen. Alleen is gelegenheid gevonden om in de nieuwe contracten (art. 10) nog eene bepaling op te nemen betreffende de overdracht aan het Gouvernement van de bevoegdheid tot het verleenen van vergunning tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen en tot uitgifte van mijnconcessiën. Nopens dit bijzondere punt moge verwezen worden naar de onder n<sup>o</sup>. 14 van dezen bundel voorkomende Nota van Toelichting omtrent de suppletoire contracten met Boeloengan en Ternate.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**BOLANG MONGONDO.**

**AKTEN VAN VERBAND EN VAN  
BEVESTIGING.**

N<sup>o</sup>. 22.

**AKTE VAN VERBAND.**

Ik radja RIEDEL MANUEL MANOPPO, radja van Bolang Mongondo, beloof plechtig;

dat ik aan de Koningin der Nederlanden en aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordiger der Koningin in deze gewesten, gehouw en getrouw zal zijn, en het landschap Bolang Mongondo, dat mij in leen wordt afgestaan en als zoodang door mij wordt aangenomen, met allen ijver, alle oplettendheid en toewijding voor en vanwege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement zal besturen, overeenkomstig de instellingen en wetten des lands;

dat ik de tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en mijne voorgangers gesloten overeenkomsten heilig en getrouw zal nakomen;

dat ik te allen tijde genegen zal zijn, om mij met dat Gouvernement te verstaan omtrent punten in die overeenkomsten, die nader blijken mochten in het belang van land en volk regeling te behoeven, en

dat ik voorts alles zal doen wat een getrouw en eerlijk radja en leenman betaamt.

Deze verklaring heb ik met eede bevestigd en ondertekend ten overstaan van EELTJE JELLES JELLESMA, resident van Menado, in bijzijn van de navolgende mantri's.

Handteekeningen van den radja, den djogoegoe, den president radja en den kapitein laut.

Ten overstaan van mij, resident van Menado.

(w. g.) JELLESMA.

**AKTE VAN BEVESTIGING.**

Nademaal in de plaats van den op 3 December 1891 overleden radja van Bolang Mongondo ABRAHAM SOEGEHA, door het

Gouvernement van Nederlandsch-Indië tot radja van dat landschap is benoemd RIEDEL MANUEL MANOPPO, panghoeloe Kotta-boena.

En aangezien RIEDEL MANUEL MANOPPO op heden, den 1sten Juli 1893, in handen van mij EELTJE JELLES JELLESMA, resident van Menado, plechtig heeft beëdigd en te mijnen overstaan heeft ondertekend de aan deze akte gehechte schriftelijke verbintenis.

Zoo wordt voornoemde RIEDEL MAUEL MANOPPO bij deze door mij, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, vanwege en in naam van meergenoemd Gouvernement, plechtig bevestigd in zijne waardigheid van radja van Bolang Mongondo onder den naam en titel van radja RIEDEL MANUEL MANOPPO.

Aldus gedaan te Menado ten dage en jare voorschreven.

*De resident van Menado,*  
(w. g.) E. J. JELLESMA.

Deze akten van verband en van bevestiging zijn goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 14den October 1893.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*  
(w. g.) C. PIJNACKER HORDIJK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal.

*De Algemeene Secretaris,*  
(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidend afschrift.  
*De Gouvernements Secretaris,*  
(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidende afschriften.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie  
van Koloniën,*  
A. E. ELIAS.





*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**BOLANG MONGONDO.**

NOTA VAN TOELICHTING.

N<sup>o</sup>. 23.

Het aan de Minahassa grenzende landschap Bolang Mongondo behoort tot de onder de residentie Menado ressorteerende leenroerige landschappen op de noordkust van Celebes.

In 1891 overleed de vorige radja van Bolang Mongondo, die in 1880 als zoodanig was opgetreden ter vervanging van den bij gouvernementsbesluit dd. 13 December 1879, n<sup>o</sup>. 8, wegens wanbeheer uit het bestuur ontzette radja JOHANNES MANUEL MANOPPO.

De zoon van laatstgenoemde, RIEDEL MANUEL MANOPPO, is door de groote meerderheid der hoofden tot bestuurder verkozen, met welke keuze de Regeering zich heeft vereenigd.

De nieuwe radja heeft bij de door hem afgelegde akte van verband o. a. beloofd zich met het Gouvernement te zullen verstaan omtrent zoodanige punten, ten aanzien waarvan de met zijne voorgangers gesloten overeenkomsten nog nadere voorziening mochten behoeven.

Het met Bolang Mongondo vigeerende contract dateert van 8 September 1858. (1)

(1) Gedrukte stukken der Tweede Kamer, Zitting 1859—1860, LV, n<sup>o</sup>. 13



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**GIANJAR.**

**AKTEN VAN VERBAND EN VAN  
BEVESTIGING.**

N<sup>o</sup>. 25.

**AKTE VAN VERBAND.**

Ik DEWA PAHANG, vroeger genaamd DEWA NGOERAH AGOENG, radja van Gianjar (eiland Bali), beloof plechtiglijk:

dat ik aan de Koningin der Nederlanden en aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordiger der Koningin in deze gewesten, gehouw en getrouw zal zijn en het rijk van Gianjar, dat een gedeelte uitmaakt van Nederlandsch-Indië en hetwelk mij ter beheering is afgestaan en als zoodanig door mij wordt aangenomen, met allen ijver, oplettendheid en toewijding voor en vanwege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement zal besturen, overeenkomstig de instellingen en wetten van dat rijk en met stipte inachtneming der bepalingen, vervat in het met mijnen voorganger op 13 Juli 1849 gesloten contract;

dat ik te allen tijde bereid zal zijn mij met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement te verstaan omtrent punten, bij die overeenkomst niet voorzien, en die later blijken mochten in het belang van land en volk regeling te behoeven;

dat ik alles zal aanwenden, wat tot heil en voordeel van mijn rijk kan strekken;

dat ik niets met raad en daad zal doen, wat in het nadeel van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement of zijne onderhoorigen zal zijn, noch zal gedoogen dat zulks door anderen worde gedaan, maar dat ik integendeel, ingeval mij zoodanige daden mochten ter oore komen, deze naar mijn beste vermogen zal afweren en daarvan kennis geven zal aan den resident van Bali en Lombok of aan den meest nabij zijnden ambtenaar van het Gouvernement;

dat ik wijders alle verbintenissen, voortvloeiende uit de tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en mijnen voorganger gesloten overeenkomst, heilig en getrouw zal nakomen, en voorts alles zal doen, wat een getrouw en eerlijk radja en leenman betaamt.

Deze verklaring heb ik onderteekend ten overstaan van den resident van Bali en Lombok, MATTHIJS CORNELIS DANNENBARGH, in het bijzijn van mijne rijksgrouten TJKORDA AGOENG, TJKORDA OKA, TJKORDA G'DE, ANAK AGOENG NGOERAH, GOESTI AGOENG MADE MOUING, ANAK AGOENG MADE RAI, ANAK AGOENG G'DE AGOENG, GOESTI NGOERAH DJLANTIK, ANAK AGOENG G'DE DJLANTIK, ANAK AGOENG G'DE TOEBOEH, DEWA G'DE RAI, DEWA G'DE PINDI en ANAK AGOENG G'DE RAKA, die mede hunne handteekening hieronder gesteld hebben.

Gianjar den 20sten November 1893, ten overstaan van mij.

(w. g.) M. C. DANNENBARGH.

In bijzijn van mij JACOB HENDRIK LIEFRINCK, controleur der tweede klasse bij het binnenlandsch bestuur op Java en Madura.

(w. g.) J. H. LIEFRINCK.

Wordt hierbij aangeteekend:

1<sup>o</sup>. dat de meeste comparanten verklaarden wel hun naam te kunnen griffen op lontarblad, doch dat geen enkele hunner de gewone schrijfkunst machtig is.

N<sup>o</sup> 110. 25—26.

2<sup>o</sup>. dat de rijksgrouten TJKORDA OKA, TJKORDA G'DE, ANAK AGOENG NGOERAH en GOESTI AGOENG MADE MOUING op de vergadering vertegenwoordigd zijn geworden door hunne familieleden, respectievelijk genaamd TJKORDA NGOERAH, TJKORDA MADE POEDAK, ANAK AGOENG K'TOET SANDAT en ANAK AGOENG MADE RAI, die mede in hunne plaats een kruisje gesteld hebben.

*De resident,*

(w. g.) M. C. DANNENBARGH.

**AKTE VAN ERKENNING EN BEVESTIGING.**

Nademaal DEWA PAHANG, vroeger genaamd DEWA NGOERAH AGOENG, zoon van den vroegeren bestuurder van Gianjar, met name DEWA MANGIS, na terugkeer uit zijn ballingschap naar Gianjar, op eenparig verlangen van hoofden en bevolking is opgetreden als bestuurder van voornoemd landschap, en aangezien in de op heden den 20sten November 1893 gehouden vergadering van DEWA PAHANG en zijne landsgrooten, bijgewoond door mij MATTHIJS CORNELIS DANNENBARGH, resident van Bali en Lombok, en JACOB HENDRIK LIEFRINCK, controleur der 2de klasse bij het binnenlandsch bestuur op Java en Madura, voornoemde DEWA PAHANG, is erkend te zijn de wettige bestuurder van het landschap Gianjar en hij verklaard heeft zich gebonden te achten door het contract, op 13 Juli 1849 door wijlen zijnen vader DEWA MANGIS, vroeger genaamd DEWA PAHANG, voor zich en zijne opvolgers gesloten met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

Zoo wordt voornoemde DEWA PAHANG, vroeger genaamd DEWA NGOERAH AGOENG, door mij, onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, vanwege en in naam van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement erkend als radja van Gianjar.

(w. g.) M. C. DANNENBARGH.

( „ ) J. H. LIEFRINCK.

Deze akten van verband en van bevestiging, zijn goedgekeurd en bekrachtigd op heden den 19den Maart 1894.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) C. PIJNACKER HORDIJK.

Ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) SWEERTS.

Voor eensluidende afschriften.

*De Gouvernements Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidend afschriften.

*De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën,*

A. E. ELIAS.



*Overeenkomsten met inlandsche vorsten in den  
Oost-Indischen Archipel.*

**BANGLI EN GIANJAR.**

NOTA VAN TOELICHTING.

N<sup>o</sup>. 26.

De verhouding der Balische landschappen Bangli en Gianjar tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement is, evenals die van de overige landschappen op Bali, geregeld bij een in 1849 gesloten contract, dat nog van kracht is.

In 1892 overleed de in 1881 opgetreden bestuurder van Bangli. Zijn jongere broeder, die hem is opgevolgd, heeft bij zijne installatie eene akte van verband onderteekend, waarin, met aanvulling van de door zijn voorganger afgelegde akte 1) bepalingen zijn opgenomen omtrent de bevoegdheid van het Gouvernement tot verwijdering van voor de rust van het landschap gevaarlijke personen en tot het ondernemen of doen ondernemen van mijnontginningen, alsmede omtrent de uitgifte door het inlandsch bestuur van concessiën tot mijnontginning aan niet tot de inheemsche bevolking van Bangli behorende personen.

Het landschap Gianjar heeft in de laatste jaren aan vele be-roeringen bloot gestaan. In 1883 stemde de toenmalige bestuurder toe in eene hem door den dewa agoeng van Klengkong

voorgestelde vereeniging van beider gebied, die echter spoedig gevolgd werd door zijne gevangenneming en interneering in Klengkong. Het bleek echter al spoedig dat de dewa agoeng niet bij machte was om zijn gezag in Gianjar te doen gelden, zoodat hij de hulp inriep van den bestuurder van Bangli, die zich haastte een groot deel van Gianjar te bezetten. Eene nieuwe wending namen daarop de zaken door het optreden van den oudsten zoon van den inmiddels in 1887 in Klengkong overleden vorigen bestuurder van Gianjar die, na zijne ontvluchting uit de gevangenschap in Klengkong, er in 1892 in slaagde om nagenoeg geheel Gianjar onder zijn gezag te brengen. De bevolking koos hem tot bestuurder en het Gouvernement vond, na raadpleging der overige bestuurders van Bali, geen reden om zich tegen die keuze te verzetten. Dienvolgens is hij in zijne waardigheid bevestigd na aflegging zijnerzijds van eene akte van verband, die gelijkloidend is met vroegere verklaringen van Balische bestuurders. Van eene aanvulling in den zin van die, welke is opgenomen in de met Bangli gepasseerde akte, is afgezien, omdat daartegen van de zijde van Gianjar bepaalde bedenkingen bestonden.

1) Gedrukte stukken der Tweede Kamer, zitting 1882—1883, 140, n<sup>o</sup>. 25.



EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1894.

N<sup>o</sup>. 74.

'S GRAVENHAGE, den 9den Juni 1894.

In verband met de inlichtingen die in de zitting der Eerste Kamer van gisteren door mij gegeven werden op de interpellatie van den heer PIJNACKER HORDIJK, betreffende de ontstane verwickelingen met het rijk van Lombok, heb ik de eer U Hoogedelgestrange hierbij aan te bieden:

a. een afschrift van het in 1843 met den vorst van Lombok gesloten politiek contract;

b. afschrift der Nederlandsche vertaling van twee brieven door hoofden van de Sassaksche bevolking op Lombok aan den resident van Bali en Lombok gericht.

*De Minister van Koloniën,*  
BERGSMA.

*Aan*  
*den Heer Voorzitter van de Eerste Kamer*  
*der Staten-Generaal.*





AFSCHRIJF.

---

Ontvangen bij de Indische  
Kabinetsdepêche van 31 De-  
cember 1843, n°. 274, lit. L<sup>2</sup>.  
(Verbaal van 16 Aug. 1844,  
n°. 385 geheim.)

---

BIJLAGE A.

---

OVEREENKOMST, getroffen tusschen den heer  
Hendrik Jacob Huskus Koopman, als gevolmach-  
tigd kommissaris van het Nederlandsch-Indisch  
Gouvernement en Zijne Hoogheid Gustie Ngoerah  
Ketoet Karang Assam, vorst van Mataram, thans  
alleenheerscher over het eiland Salaparang (Lom-  
bok) en onderhoorigheden.

Art. 1.

Ik Gustie Ngoerah Ketoet Karang Assam, vorst van  
Mataram, thans alleenheerscher over het eiland Salapa-  
rang (Lombok) en onderhoorigheden, handelende zoo voor  
mij zelf als mijne opvolgers, verklaar dat eiland te zijn  
het eigendom van het Nederlandsch-Indisch Gouverne-  
ment.

Art. 2.

Daarom beloof ik, vorst, het bovengenoemde eiland, dat  
wel eenig gedeelte van hetzelfde, nimmer aan eenige blanke  
natie, hoe ook genaamd, te zullen overgeven, noch met  
dezelve eenige verbindtenis te zullen aangaan.

Art. 3.

Om de drie jaren zal door mij, vorst van Salaparang  
(Lombok), en mijne opvolgers een gezantschap naar  
Batavia worden gezonden, om hulde te bewijzen aan Zijne  
Excellentie den Gouverneur-Generaal, als vertegenwoor-  
diger van Zijne Majesteit den Koning.

Een dergelijk gezantschap zal voor de eerste maal in  
dit loopende jaar 1843 worden afgevaardigd.

Deze gezantschappen zullen gedurende hun verblijf op  
Java steeds op kosten van het Gouvernement onderhou-  
den worden en deszelfs bijzondere bescherming genieten.

Art. 4.

Wanneer het Gouvernement nu en dan mogt goedvin-  
den, om eene of andere oorzaak, een' ambtenaar naar  
Salaparang (Lombok) te zenden, zal deze aldaar dezelfde  
voorrechten genieten, als in het voorgaande artikel aan  
de Salaparangsche gezanten zijn verzekerd geworden.

Art. 5.

De kommissaris en de vorst voornoemd, nog overwegende  
de noodzakelijkheid, dat een einde worde gemaakt aan

het onmenselijk gebruik op Salaparang (Lombok) bestaande en onder den naam van Tawang-Karang (kliprecht) bekend, — ten gevolge waarvan schepen en vaartuigen op de kusten van dat eiland strandende, met derzelver ladingen ophouden het eigendom der opvarenden te zijn, welke laatsten nog daarenboven aan de grootste mishandelingen zijn blootgesteld, — hebben onderling goedgevonden daaromtrent vast te stellen als volgt:

a. De vorst Gustie Ngoerah Ketoet Karang Assam welmeld, doet bij deze, in opvolging van het verlangen van het voorschreven Gouvernement, voor altoos en onherroepelijk afstand van het regt, bekend onder den naam van Tawang Karang (kliprecht) zooals hetzelfde hierboven is omschreven.

b. Als een gevolg daarvan belooft hij, vorst, dat van nu voortaan aan alle schepen en vaartuigen, die ongelukkig genoeg mogten zijn om op de kusten der landen, onder zijn gebied gelegen, te stranden, mitsgaders aan derzelver opvarenden alle mogelijke hulp en bijstand zal verleend worden, zooals zulks in alle landen, onder het Nederlandsch-Indisch gebied staande, wordt in acht genomen.

c. Voor het redden van goederen zal worden te goed gedaan een bergloon van *vijftien ten honderd* als minimum en *vijftig ten honderd* als maximum van de waarde der geredde goederen.

Het minimum van *vijftien ten honderd* zal alleen worden aangenomen voor goederen welker bewaring met slechts geringe moeite en zonder gevaar is vergezeld geweest.

Daarentegen zal *vijftig ten honderd* moeten worden toegestaan, wanneer bij voorbeeld gezonkene zaken van den grond zijn opgedoken en dat daarmede werkelijk levensgevaar of zware onkosten zijn gepaard gegaan.

Voorts zal de hoegrootheid van het bergloon in elk geval naar den bovenaangegeven maatstaf, altijd in aanmerking nemende het meerdere of mindere levensgevaar en de meerdere of mindere moeite en kosten, waarmede de redding der goederen is bewerkstelligd geworden, door eene commissie van arbitrage worden uitgewezen.

Deze commissie zal bestaan uit:

een lid van wege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement;

een lid van wege den vorst van Salaparang (Lombok), en

een lid van wege het gestrande schip.

Wordende bij deze voorloopig tot lid van wege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement gekozen de heer George Pocock King, koopman, thans te Ampanan woonachtig.

#### Art. 6.

De vorst belooft wijders dat aan den handel in het algemeen de ijverigste bescherming zal worden geschonken.

#### Art. 7.

Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement verklaart, dat zoolang de vorsten van Salaparang (Lombok) het vorenstaande getrouwelijk nakomen, geenerlei pogingen door hetzelfde zullen worden aangewend om zich op dat eiland neder te zetten, dan wel zich met het inwendig bestuur aldaar te bemoeijen, welk bestuur integendeel bij deze geheel aan den vorst des lands wordt overgelaten.

Aldus gedaan in het paleis te Mataram op het eiland Salaparang (Lombok), op heden den zevenden Junij des jaars een duizend acht honderd drie en veertig.

(w. g.) H. J. HUSKUS KOOPMAN.

Ter ordonnantie van den kommissaris voor de eilanden Bali en Lombok.

*De ambtenaar aan denzelfven toegevoegd,*

(w. g.) W. H. BROUWER.

De vorenstaande in de Balische taal geschreven handteekening zijn die van den regeerenden vorst

Gustie Ngoerah Ketoet Karang Assam.

Deszelfs jongeren broeder en vermoedelijken troonsopvolger,

Gustie Gedee Karang Assam, en

Rijksgrooten.	}	Gustie Gedee Wanasarie.
		Dewa Anom.
		Gustie Gedee Rai.
		Gustie Ninga Pagoejangan.
		Gustie Njoman Tankaban.

Mij bekend,

*De ambtenaar toegevoegd aan den kommissaris voor de eilanden Bali en Lombok,*

(w. g.) W. H. BROUWER.

Ik ondergeteekende verklaar bij de sluiting van dit contract tegenwoordig geweest te zijn en de mij daarbij opgedragen betrekking van lid der kommissie van arbitrage eerbiedig te aanvaarden.

Dag en plaats als boven.

(w. g.) G. P. KING.

Het tegenwoordig contract is bekrachtigd op den 28sten Augustus des jaars een duizend acht honderd drie en veertig, echter slechts onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat de bedoeling van deszelfs zesde artikel wordt verstaan te zijn als volgt, te weten:

dat de vorst, wanneer Nederlandsche onderdanen zich op het eiland Salaparang ten handel mogten willen nederzetten, dezelve aldaar zal toelaten en hun vergunnen om zich onder Nederlandsche vlag zoodanig in te rigten, dat zij zich in hunne woningen veilig kunnen achten.

*De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) P. MERKUS.

Ter ordonnantie van Zijne Excellentie,

(w. g.) C. VISSCHER.

Voor eensluidend afschrift,

*De Algemeene Secretaris,*

(get.) C. VISSCHER.

Voor eensluidend afschrift,

*De Secretaris-Generaal  
bij het Departement van Koloniën:*

A. E. ELIAS.

## AFSCHRIFT.

—  
BIJLAGE B.  
—NEDERLANDSCHE VERTALING van een brief  
van eenige aan de Oostkust van Lombok gevestigde hoofden, gericht aan den resident van Bali en Lombok.

Deze brief komt van ons, arme en domme lieden, met name: Mami Moestiadji, Raden Ratmawa, Mami Bangkol, Raden Wiranom, Mami Noersasi, Raden Melajoe en Djero Ginawang, respectievelijk gevestigd en het bestuur voerende te Kopang, Rarang, Praja, Pringabaja, Sakra, Mas Bagé en Batoe Klian.

Wij schrijven ook namens de inwoners van alle desa's en gehuchten in dit land en bieden den te Boeleng gezagvoerenden resident onze eerbiedige groeten aan.

Wij hopen dat u onzen vorigen brief ontvangen heeft en willen u thans ook nog een en ander mededeelen omtrent de verhouding van de Mahomedanen en Balineezers alhier.

In de eerste plaats brengen wij te uwer kennis dat oorspronkelijk het rijk Salaparang toebehoorde aan de Mahomedanen; van geslacht op geslacht hebben onze voorouders dit land bezeten. De Balineezers, van elders afkomstig, zijn door geweld in het bezit van de vorstelijke waardigheid geraakt en hebben daarop het gansche land onder hun bestuur genomen.

Wij hebben hen in hunne vorstelijke waardigheid erkend, zijn hunne onderhoorigen geworden en hebben altijd naar ons beste weten al hunne bevelen opgevolgd; toch worden wij wreed door hen behandeld en uitgezogen.

Wij hebben altijd overeenkomstig hunne bevelen belasting van sawahs en tuinen betaald en voldoende padi, kepings en rijst opgebracht.

Wij zijn daarin nooit te kort geschoten overmits wij de onderdanen en zij de vorsten waren die het land bestuurden.

Waar het gold het oprichten van huizen of andere gebouwen, het aanleggen van lusthoven en wegen, hebben wij altijd stipt hunne bevelen opgevolgd.

Bij het uitkomen voor dergelijke werken brachten wij onzen eigen leeftocht mee, hetgeen voornamelijk voor hen die veraf woonden, zeer bezwaarlijk was. Behalve voor de vorsten, moesten wij ook dezelfde werkzaamheden verrichten voor de ondergeschikte Balische hoofden, en toch werden wij, zooals reeds gezegd is, hard behandeld. Het ter dood brengen van personen werd ook zeer licht opgevat en had zonder eenig voorafgaand onderzoek plaats; hetzelfde was het geval met het verdrinken van lieden in zee. Wanneer zij op den een of ander vermoord waren, dan werd hij maar van eenig misdrijf beschuldigd en gevonnisd; wij durfden ons daartegen niet verzetten. Menigmaal werden onze bezittingen als sawahs, tuinen, karbouwen en koeien ons afgenomen zonder dat daarvoor eenige schadeloosstelling werd gegeven, terwijl wij toch, zooals boven reeds werd vermeld, niet te kort schoten in het opbrengen van belastingen.

Onze zoons werden door hen menigmaal tot slaven gemaakt en de meisjes, vooral die van goede familie, werden met geweld opgevorderd; eenigen namen zij dan voor zich, terwijl de overigen slecht behandeld en ten slotte veile deernen werden. Soms werden volwassen meisjes opgevorderd, soms kinderen op den jeugdigen leeftijd van 7 jaar. Het gebeurde wel dat de ouders gek werden, doch wat was er tegen te doen, niemand durfde er over spreken.

Elk jaar werden de belastingen meer dan billijk verhoogd. Ook hadden wij koffie-aanplantingen, doch na den oogst kwamen er lieden van den vorst om de geheele productie in beslag te nemen, zoodat wij voor eigen gebruik niet eens voldoende overhielden. Wanneer er maar eene hoeveelheid van twee of drie kati's koffie bij iemand in huis gevonden werd, zoo werd dit onmiddellijk in beslag genomen en de eigenaar bovendien nog beboet; hetzelfde

gebeurde met de koffie die wij van Boeleleug of Sumbawa kregen.

Indien de vorsten of rijks grooten iets van ons verlangden, hetzij menschen, paarden of kleedingstukken, dan werd het verlangde zonder toekenning van eenige schade-loosstelling eenvoudig afgenomen.

Op last van de vorsten moesten er ook voortdurend hanengevechten en dobbelspelen plaats hebben; zij die iets bezaten, verloren hunne bezittingen, terwijl anderen daardoor tot diefstal overgingen; de vorsten verlangden zulks, omdat van die spelen door hen belasting geheven werd; de kleine man verarmde daardoor echter, en indien dergelijke spelen in eenige desa niet geregeld gehouden werden, zoo werd het hoofd van die plaats gestraft.

De bepalingen ten aanzien der strandbewoners waren ook van dien aard dat het lastig was in dit land in zijne levensbehoeften te voorzien; er werden in- en uitvoerrechten geheven, en sommige artikelen die niet voor verpachting in aanmerking mochten komen, werden toch verpacht.

De belastingen en de hiervoor genoemde rechten werden buitensporig hoog opgevoerd en de vorsten bekommerden zich dan ook niets om de welvaart van het rijk of de belangen van den kleinen man van het geheele eiland.

Voorts hebben wij vernomen dat er te Ampenan door de vorsten ook eene belasting op de kepings ingevoerd is; wanneer iemand schulden afoetaalt of int, dan moet van dat bedrag 1 pct. aan hen worden betaald, evenzoo als lieden uit het binnenland goederen komen inkoop. Pachter van dat middel is zekere ENTJI OEMAR, wellicht heeft u zulks ook reeds vernomen.

Wij volgden deze bevelen van de vorsten ook op, daar wij hunne onderdanen waren, doch ten aanzien der bovengenoemde aangelegenheden werd de ongerechtigheid te groot, dit zal u zelf kunnen beoordeelen.

Verder deelen wij u nog mede dat toen de oorlog uitbrak tusschen Karangasem en Kloengkoeng, wij door de vorsten gelast werden wapenen en leefschoot in gereedheid te brengen. Al dadelijk werden de inwoners van eenige landstreken opgeroepen en voldeden zij ook aan dat bevel.

Zij die iets bezaten namen dit voor hun onderhoud aldaar mede, doch zij die niets hadden om mee te nemen, werden, te Karangasem gekomen, zeer slecht verzorgd. Ten slotte vluchtten de lieden die nog voldoende levensbehoeften hadden overgehouden om naar hier terug te keeren, doch er zijn er ook achtergebleven en ook thans nog weten wij niet of zij in het leven gebleven zijn of gestorven. Op dergelijke wijze hebben wij altijd de bevelen van de vorsten opgevolgd.

Voorts deelen wij u nog mede dat, wanneer er alhier een Mahomedaan sterft zonder mannelijke nakomelingen achter te laten, dan worden de vrouwelijke verwanten, zoomede al de nagelaten goederen, zoowel roerende als onroerende, door de vorsten tot zich genomen. Van de meisjes komt dan niets te recht, zij worden ten slotte lichtekooien. Indien de overledene broeders heeft, dan krijgen die ook niets, en, worden er dan later Balineezen van Karangasem hierheen verbannen, zoo krijgen zij de door die overledenen nagelaten gronden, ten einde de Saksische bevolking zooveel mogelijk te kunnen onderdrukken.

Wellicht heeft u reeds gehoord van hetgeen er voorgevallen is met den Chineeschen BANDAR KETJOE, die te Ampenan overleed; hij liet alleen eene vrouw en een broer na; zoons had hij niet; op dezelfde wijze worden wij ook behandeld.

Gronden die geschikt zijn om sawahs of tuinen van te maken, mogen menigmaal niet door den kleinen man in cultuur genomen worden, doch worden ingericht tot die-rentuin en dan uitsluitend ten genoegen van de vorsten gebruikt; overal vindt men dergelijke gronden, want, zeggen de vorsten, met de Mahomedanen behoeven wij geen medelijden te hebben, wellicht komen zij dan nog maar tegen ons in verzet.

Hieruit kan u opmaken hoe slecht wij door onze bestuurders worden behandeld. Ook hebben zij zich uitgelaten dat zij vernomen hadden dat eenige Mahomedanen van Tangkah tegen hen in verzet wilden komen; dat zij wegens de beslomeringen, verbonden aan den oorlog op Bali, daartegen thans niets konden doen, doch na afloop van dien

krijg zouden zij alle personen, die zich tegen hen wilden verzetten, zoomede alle aanzienlijke Mahomedanen, alle hadjis en alle voorgangers in den godsdienst ter dood laten brengen.

De Balische poenggawa Ida Bagoes Gama Oka vertelde dit ten huize van Hadji Abdurrahman te Ampenan, in het bijzijn van vele personen waaronder ook Boelélengers.

Vele jongelieden van hier, die dienst deden in het paleis, hadden hetzelfde gehoord en deelden het ons mede. Voor dit besluit van den vorst was echter geen enkele aanleiding, en telkens weer hoorden wij dat vele Mahomedanen, vooral van Praja ter dood gebracht zouden worden. Een jong mensch, afkomstig van Praja, doch dienst doende in het paleis, hoorde het ook en deelde het aan zijne desagenooten mede. Kort daarop werd op last van den Balischen poenggawa van Praja een Mahomedaan ter dood gebracht, onder het voorwendsel dat hij padi gestolen had, hetgeen echter niet waar was.

Goeroe Bangkol ging daarop tot driemaal toe naar genoemd hoofd, doch zijne klachten werden niet aan gehoord. Hij keerde daarop naar Praja terug, deelde het voorgevallene aan zijne landslieden mede, zoo ook dat de bestuurders zich uitgelaten hadden, dat zij hen ter dood zouden laten brengen.

De inwoners van Praja trokken daarop onmiddellijk ten strijde; dat gebeurde op den 2den van de maand Moeharam (8 Augustus).

Toen te Praja de opstand uitbrak, wisten de andere Mahomedanen nog niets daarvan en gehoorzaamden wij aan het bevel om tegen die desa op te rukken. Praja werd omsingeld en vele daarbij behorende gehuchten werden verbrand. Personen uit die desa afkomstig, die zich overgaven, daar zij aan den opstand geen deel wilden nemen, werden toch op last van den vorst dadelijk ter dood gebracht, onder hen bevonden zich bejaarde lieden, vrouwen en kinderen. Wij volgden 's vorsten bevel om tegen Praja te vechten, en aan onze zijde vielen ook eenige dooden en gewonden. In ons onderhoud werd echter niet voorzien, daarvoor moesten wij zelf zorg dragen, zoodat zij die van ver gekomen waren, gebrek leden. Op deze wijze volgden wij de bevelen der vorsten op en toch werden wij door hen niet vertrouwd daar, zooals zij zich uitlieten, Praja niet spoedig tot onderwerping gebracht werd, doordat alle Mahomedanen in het geheime met de lieden van daar eens waren en daarom niet krachtig optraden.

Het hoofd van Batoe Klian werd daarop met zijne kinderen en volgelingen, te zamen 13 in getal, van Poedjan naar Sakra opgeroepen en na aankomst aldaar werden zij vermoord; hetzelfde lot onderging Mumi Ardina van Praja. Een zoon van het vermoorde hoofd van Batoe Klian is mede onderteekenaar van dezen brief. Toen het bovenstaande voorviel, bevonden de vorsten zich te Poejong, in de nabijheid van Praja, en alle radens en hoofden van de Sassaksche bevolking van de landstreek genaamd Timoer djoering waren daarbij tegenwoordig.

Aan Mami Noersasi, hoofd van Sakra, werd opgedragen om met zijne lieven een kanon naar Mataram te brengen, en nadat zij reeds op weg gegaan waren, vernam hij dat zij allen gevangen genomen zouden worden. Genoemd hoofd vluchtte daarop naar de desa Sakra. Op dien dag werden er 150 inwoners van Sakra, 150 van Djero-Aroe en 150 uit andere desa's, te zamen dus 450, gevangen genomen en gebonden. Toen de Mahomedanen hoorden dat al deze lieden ter dood gebracht zouden worden, besloten zij gezamenlijk tegen de vorsten in verzet te komen, zij waren toch bekend met hunne hierboven aangehaalde uitlatingen ten aanzien der te volgen handelwijze tegenover de Mahomedanen en bovendien hadden zij het thans met eigen oogen gezien.

Dat hunne landgenooten als kippen werden geslacht, dat konden zij niet langer aanzien. Ook hadden de vorsten zich uitgelaten dat zij alle hadji's ter dood zouden laten brengen, omdat zij de Sassakkers hadden opgestookt; dit hebben zij echter nimmer gedaan; wij zijn door niemand daartoe aangezet, doch zijn er toe overgegaan de gehoorzaamheid op te zeggen naar aanleiding van al hetgeen hierboven vermeld staat.

Wij zijn maar arme lieden, doch wat is daartegen te doen; al het hierboven meegedeelde hebben wij verdragen

en dat is zeker nog geen tiende gedeelte van al hetgeen wij hadden te verduren.

Wij hopen maar dat u ons zal willen ontmoeten, dan kunnen wij u alles wat betrekking heeft op onzen ongelukkigen toestand mededeelen. Wij hebben zulks bij deze nog niet kunnen doen, want wij zijn eenvoudige en domme lieden, die de vormen niet kennen. Ook hopen wij dat u al hetgeen wij U medegedeeld hebben in overweging zal willen nemen op dezelfde wijze alsof het uwe eigene zaken betreft.

Indien wij in onze uitdrukkingen of in eenig ander opzicht, te kort geschoten zijn, zoo zult gij, naar wij verwachten, ons dat niet ten kwade duiden.

Ook brengen wij U nog in herinnering wat wij U in onzen vorigen brief gevraagd hebben betreffende de wapenen, en drukken onzen wensch uit, dat het u zal mogen behagen dezen brief te beantwoorden.

Met instemming van alle Mahomedanen van dit land, ook van die desa's die niet afzonderlijk vermeld zijn, is deze brief geschreven door DJERO MAMI MOESTIADJI van Kopang, die hiervan aan allen heeft kennis gegeven.

Wij bieden U onze eerbiedige groeten aan en hopen eenig antwoord te mogen ontvangen.

Geschreven te Kopang op den 7den van de maand Djoema dilawal 1309 (9 December 1891).

- (w. g.) Djero Moestiadji van Kopang.
- ( > ) Mami Bangkol van Praja.
- ( > ) Mami Noersasi van Sakra.
- ( > ) Ginawang van Batoe Klian.
- ( > ) Raden Ratmawa van Rarang.
- ( > ) Raden Wiranom van Pringabaja.
- ( > ) Raden Melajoe Koesoema van Mas Bagé.

Voor de vertaling,

*De controleur,*

(w. g.) J. H. LIEFRINCK.

Voor eensluidend afschrift,

*De Secretaris der Residentie Bali en Lombok,*

(w. g.) UDO DE HAES.

Voor eensluidend afschrift,

*De Gouvernements-Secretaris,*

(get.) D. F. UHLENBECK.

Voor eensluidend afschrift,

*De Secretaris-Generaal bij het  
Departement van Koloniën,*

A. E. ELIAS.

## AFSCHRIJFT.

## HULPVERZOEK SASSAKS.

NEDERLANDSCHE VERTALING van een Raden  
G'dé en Dj'ro G'dé Mami Kertawang van Sakra,  
aangeboden brief aan den resident van Bali en  
Lombok.

Deze brief van ons, Raden G'dé en Dj'ro G'dé Mami  
Kertawang van Sakra, wordt met de meeste onderdanig-  
heid aangeboden aan den resident te Boeleleng.

Wij vragen hierbij uwe hulp, heer resident, in de moei-  
lijke omstandigheden waarin wij verkeer en deelen U  
voorts mede, dat alle gezagvoerende hoofden van dit  
land op die door U te verleenen hulp hopen.

Geschreven den 20sten Februari 1894.

Voor de vertaling,

*De Controleur,*

(get.) LIEFRINCK.

Voor eensluidend afschrift,

*De Gouvernements-Secretaris,*

(get.) COHEN STUART.

Voor eensluidend afschrift,

*De Secretaris-Generaal bij het  
Departement van Koloniën,*

A. E. ELIAS.



*Verhooging der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1895 ten behoeve van de invoering van het rechtstreeksch bestuur op het eiland Lombok.*

MEMORIE VAN ANTWOORD.

[Ingezonden bij brief van 19 Juni 1895.]

N<sup>o</sup>. 5.

Het was den ondergeteekende aangenaam te vernemen, dat de invoering van rechtstreeksch bestuur op Lombok algemeene instemming vindt en dat de voorgestelde regeling der bestuursinrichting over het algemeen wordt goedgekeurd.

Naar aanleiding van de bedenkingen tegen de onderdeelen der aangegeven regeling geopperd zij het volgende opgemerkt.

Met het oog op de belangen van de schatkist en op de geldelijke opofferingen die hoogstwaarschijnlijk noodig zouden zijn om de rechten van den fiscus te kunnen handhaven, acht de ondergeteekende de verwezenlijking van het denkbeeld, om het algemeen tarief van in- en uitvoerrechten al dadelijk op Lombok toepasselijk te verklaren, aan ernstige bezwaren onderhevig. Hij vreesst namelijk dat een betrekkelijk hoog tarief van invoerrechten een smokkelhandel in het leven zou roepen, welke slechts te bedwingen zou zijn door kostbare maatregelen, waardoor de schatkist van het ingevoerde hoogere tarief geen evenredig voordeel zou genieten. De streek, waarop voor de opbrengst van invoerrechten moet worden gerekend, is hoofdzakelijk die, welke zich van de Westkust tot de Oostkust uitstrekt tusschen de twee bergketenen, die het eiland van west naar oost doorsnijden. En al moge het onzeker zijn of de kusten van Lombok overal even gemakkelijk met vaartuigen te bereiken zijn, aan de Noord-, West- en Oostkust is zeker ruimschoots gelegenheid voor clandestienen invoer van Bali, waar, althans op Gouvernements grondgebied, geen invoerrechten worden geheven. Tusschen Bali en Lombok toch bestaat een levendig verkeer met kleine inlandsche vaartuigen en het is duidelijk dat speciaal die vaartuigen een gevaar kunnen opleveren dat niet te licht gesteld mag worden. Zij zouden de goederen bij kleine hoeveelheden te gelijk en in ieder gewenscht assortiment op Bali kunnen afhalen, zoodat op Lombok bij de organisatie der kustbewaking niet gerekend zou mogen worden op den factor, die de handhaving der rechten op Java en elders, waarmede anders schatten gemoeid zouden zijn, zoozeer in de hand werkt, namelijk het bezwaar, uit het oogpunt van kosten en risico, om kisten en balen met goederen, die op een afgelegen en onbewaakt punt der kust aan wal gezet zijn, naar de centra van verkeer te vervoeren.

Daarom meent de ondergeteekende de invoering van het algemeen tarief voor alsnog te moeten blijven ontraden. Dat tarief toch zou met zijne invoerrechten van zes en tien procent wat betreft de naar de waarde belaste goederen en waar het vooral op aankomt — met zijne door hun hooger bedrag juist voor de perceptie van zooveel belang zijnde vaste rechten op sommige artikelen (gambier, gedistilleerd enz.) op Lombok den smokkelhandel een te schoon lokaas aanbieden. Tegen het nemen van een proef met een laag tarief van invoerrechten ongeveer overeenkomende met hetgeen tot dusver op Lombok golden heeft, kan echter geen bezwaar bestaan. Leert de ondervinding dat het verhoogd kan worden, dan kan later wellicht tot invoering van het algemeen tarief, al dan niet geleidelijk, besloten worden.

Bij het lage tarief van invoerrechten behoort dan echter een tarief van uitvoerrechten mede overeenkomende met de belasting waaraan de bevolking onder het vorstenbestuur gewend was, ten einde de inkomsten uit de in- en uitvoerrechten van eenige beteekenis te doen zijn. De in het Voorloopig Verslag geuite vrees dat de herleving van landbouw, handel en nijverheid door de voorgestelde uitvoerrechten zal worden belemmerd, acht de

ondergeteekende niet gerechtvaardigd. Integendeel is hij van oordeel dat de rechtszekerheid, welke tengevolge van de invoering van ons rechtstreeksch bestuur op Lombok zal ontstaan, in veel sterker mate zal medewerken tot herleving van landbouw, handel en nijverheid, dan een matig uitvoerrecht die herleving zou kunnen tegenhouden.

Niettemin zal de werking van het tarief nauwkeurig moeten worden gadegeslagen, ten einde de noodige wijzigingen aan te brengen, indien de belangen der bevolking zulks mochten eischen.

Onder het Vorstenbestuur was de aanmaak van zout op Lombok verboden en het uitsluitend recht van invoer en verkoop van zout te Ampenan verpacht. De pachtschat bedroeg volgens bekomen inlichtingen 400 rijksdaalders per jaar. Ten einde thans de invoering van het rechtstreeksch bestuur zoo geleidelijk mogelijk te maken en met geen al te ingrijpende maatregelen te doen gepaard gaan, wordt het wenschelijk geacht vooralsnog niet tot de invoering van het zout-monopolie over te gaan, omdat gegevens omtrent het verbruik van zout nog geheel ontbreken. Onder deze omstandigheden wordt de voorkeur gegeven aan het heffen van een invoerrecht op zout, ook daar het hier geldt een overgangstoestand in het leven te roepen, die eene voorbereiding moet zijn voor latere, meer afdoende regelingen. Het ligt daarom in de bedoeling het zout in het tarief van invoerrechten op te nemen en het bedrag van het te heffen recht te stellen op f 2 per 100 K.G., welk bedrag ook is opgenomen in de Tariefwet (*Indisch Staatsblad* 1886 n°. 107).

Een algemeen verbod op Lombok om opium te gebruiken zou, naar de meening van den ondergeteekende, onmogelijk kunnen worden gehandhaafd. De niet-inheemsche bevolking, Chineezzen, Boegineezzen en anderen, is aan het gebruik van opium gewend; want volgens bekomen inlichtingen heeft de pacht van dat middel den vorst, gedurende het laatste jaar, ongeveer 4200 rijksdaalders opgebracht. (Hoeveel daaronder begrepen is wegens invoerrecht en hoeveel ter zake van den verkoop in het klein is niet na te gaan). Een verbod om opium te gebruiken aan hen, voor wie het eenmaal een behoefte is, zou gelijkstaan met het uitlokken van een smokkelhandel met al de daaraan verbonden ellende en corruptie, want de opiumschuivers zouden wel het middel weten te vinden om zich van amfioen te voorzien, ook al werden de havens van Ampenan, Laboean Hadji en Pidjoe niet voor den algemeenen handel, maar slechts voor de kustvaart opengesteld, wat het middel zou kunnen zijn om ze alleen toegankelijk te maken voor de Nederlandsche vlag. Dat hierdoor de smokkelhandel zou worden gefnuikt valt echter zeer te betwijfelen. Doch zeker zou die beperking der scheepvaart niet in het belang zijn van de bevolking op Lombok en niet zijn overeen te brengen met de reeds in 1857 (*Indisch Staatsblad* n°. 17) gedeceeteerde opheffing van alle belemmeringen betreffende de vaart op Bali en Lombok. Het juiste middel om in de goede richting werkzaam te zijn is heffing van een *hoog* invoerrecht en door een streng toezicht op invoer en verkoop zooveel mogelijk handhaving van het verbod voor de inheemsche bevolking om opium te gebruiken.

Aan de hoofden dier bevolking is dan ook reeds, in opvolging van de van hier aan de Indische Regeering gerichte telegrafische opdracht, door den resident in herinnering gebracht, dat het verbod gehandhaafd moet blijven, waartoe te meer aanleiding bestond, omdat gebleken is dat gedurende de laatste jaren, sedert het uitbreken van den opstand in de Sasaklanden, het verbod op het bezit en gebruik van opium slecht is nageleefd, zoodat het schuiven van opium, vooral onder de Baliërs, geen zeldzaamheid meer is.

Het bericht, dat onder het vorstenbestuur de doodstraf was gesteld op het gebruik van opium, is later onjuist gebleken. De straf was geldboete, bij wanbetaling te vervangen door gevangenis of verbanning naar een ander gedeelte van het eiland.

Gaarne wil de ondergeteekende de verzekering geven, dat geen definitieve beslissing in het opiumvraagstuk zal worden genomen, vóórdat de plannen der Regeering aan de Volksvertegenwoordiging zullen zijn meegedeeld.

De in de Memorie van Toelichting voorkomende mededeeling, dat stoomschepen uit *Singapore* Ampenan 4 à 5 maal per 14 dagen aandoen, berust op informatiën bij de Koninklijke Paketvaartmaatschappij in Indië ingewonnen; van daar dat de ondergeteekende haar als juist meent te mogen aannemen.

*Verhooging der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1895 ten behoeve van de invoering van het rechtstreeksch bestuur op het eiland Lombok.*

BIJLAGE DER MEMORIE VAN ANTWOORD.

N<sup>o</sup>. 6.

AFSCHRIFT.

Overeenkomst vanwege en in naam van het Gouvernement van Nederlandsch-Indië, gesloten door den luitenant-kolonel I. VAN SWIETEN, ridder van de Militaire Willemsorde 3de klasse, belast met het beleid en de behandeling der Staatkundige aangelegenheden van Balie en Lombok,

en  
Zijne Hoogheid ANAK AGONG NGOERAH KETOET KARANG ASSAM, als vorst van het rijk van Karang Assam op het eiland Balie, voor zich en zijne opvolgers.

Artikel een.

De vorst van Karang Assam (Balie) verklaart, dat het rijk van Karang Assam (Balie) een gedeelte uitmaakt van Nederlandsch-Indië en gevolgelyk als zoodanig geplaatst is onder de opperheerschappij van Nederland.

Zoo te land als te zee zal de Nederlandsche vlag worden gevoerd boven die van den vorst van Karang Assam.

Artikel twee.

De vorst van Karang Assam (Balie) belooft, dit land nimmer aan eenige blanke natie, anders dan de Nederlanders te zullen overgeven, noch met dezelve eenige verbintenis te zullen aangaan zonder toestemming van het Nederlandsch Gouvernement.

Artikel drie.

De vorst van Karang Assam (Balie) zal geene brieven, geschenken of gezantschappen zenden naar andere natiën of van andere natiën ontvangen, zonder voorkennis van het Nederlandsch Gouvernement.

Artikel vier.

De vorst van Karang Assam (Balie) verbindt zich niet toe te laten dat Europeanen zich zonder voorkennis en toestemming van het Nederlandsch Gouvernement of deszelfs vertegenwoordiger op Balie binnen zijn gebied vestigen, en dat hij, indien daartoe pogingen worden gedaan, kennis zal geven aan het Nederlandsch Gouvernement,

Artikel vijf.

De vorst van Karang Assam (Balie) zal aan alle Europeanen, die met toestemming van het Nederlandsch Gouvernement zich binnen zijn grondgebied vestigen, bescherming verleenen voor personen en eigendommen.

Artikel zes.

Het Nederlandsch Gouvernement zal naar Karang Assam (op het eiland Balie) kunnen zenden een gevolmachtigde om aldaar te verblijven.

Artikel zeven.

Wanneer vaartuigen uit het rijk van Karang Assam (Balie), voorzien van behoorlijke passen, in de havens van Nederlandsch-Indië komen, zullen zij worden behandeld als de vaartuigen van alle andere bevriende Indische natiën.

Artikel acht.

De vorst van Karang Assam (Balie) zal doen slechten alle

versterkingen tegen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement opgeworpen.

Artikel negen.

Wanneer het Nederlandsch-Indisch Gouvernement onverhoopt in oorlogsramp mogt gewikkeld worden, zal de vorst van Karang Assam (Balie) hetzelfde naar vermogen bijstaan.

Artikel tien.

De vorst van Karang Assam (Balie) zal niet toelaten, dat zijne onderdanen bedrijven zeeroof en niet dulden dat zeeroovers zich in zijn rijk ophouden of het geroofde aldaar verruilen of verkoopen.

Artikel elf.

De vorst van Karang Assam (Balie) doet bij deze voor altoos en onherroepelyk afstand van het regt, bekend onder den naam van Tawang-Karang (klipregt). Als een gevolg daarvan belooft hij, vorst van Karang Assam, dat voortaan aan alle schepen en vaartuigen, die ongelukkig genoeg mogten zijn, om te stranden op de kusten der landen onder zijn gebied gelegen, mitsgaders aan dezelve opvarenden, alle mogelyke hulp en bijstand zal verleend worden, zooals zulks in alle landen onder het Nederlandsch gebied wordt in acht genomen.

Artikel twaalf.

Voor het redden van goederen zal worden te goed gedaan een bergloon van vijftien ten honderd als minimum en vijftig ten honderd als maximum van de waarde der geredde goederen.

Het minimum van vijftien ten honderd zal alleen worden aangenomen voor goederen, welke bewaring met slechts geringe moeite en zonder gevaar is vergezeld geweest.

Daarentegen zal vijftig ten honderd moeten toegestaan, wanneer bij voorbeeld gezonkene zaken van den grond zijn opgedoken en dat daarmede werkellyk levensgevaar of zware onkosten zijn gepaard gegaan.

Voorts zal de hoegrootheid van het bergloon in elk geval naar de boven aangehaalde maatstaf, altijd in aanmerking nemende het meerdere of mindere levensgevaar en meerdere of mindere moeite en kosten waarmede de redding der goederen is bewerkstelligd geworden, door eene commissie van arbitrage worden uitgewezen.

Deze commissie zal bestaan uit:

- een lid vanwege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement;
- een lid vanwege den vorst van Karang Assam;
- een lid vanwege het gestrande schip.

Wanneer vaartuigen op inlandsche wijze getuigd mogten stranden, zullen er slechts worden benoemd twee personen. Een door den vorst van Karang Assam, en een door den schipper of den eigenaar van het gestrande vaartuig.

Wanneer de belanghebbenden zich met deze begrooting bezwaard achten zal dezelve onderworpen worden aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, die in de zaak zal beslissen.

## Artikel dertien.

De vorst van Karang Assam (Balië) zal niet toelaten, maar in zijn Rijk tegengaan den roof en den handel van menschen, en den uitvoer van slaven.

## Artikel veertien.

De vorst van Karang Assam (Balië) zal niet toelaten in zijn rijk misdadigers of soldaten, uit eenig ander gedeelte van Nederlandsch-Indië ontvlugt.

Bij opvraag zal hij die opsporen en uitleveren aan het Nederlandsch Gouvernement.

## Artikel vijftien.

Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement verklaart, dat zoolang de vorst van Karang Assam op het eiland Balië het vorenstaande getrouwelijk zal nakomen, geenerlei pogingen door hetzelfde zullen worden aangewend om zich in dat land neder te zetten, dan wel zich met het inwendige bestuur aldaar te bemoeijen, welk bestuur integendeel bij deze geheel aan den vorst van Karang Assam wordt overgelaten.

## Artikel zestien.

Door dit verbond zijn vervallen alle vroegere verbonden tusschen het Nederlandsch Gouvernement en den vorst van Karang Assam gesloten.

## Artikel zeventien.

Het Nederlandsch Gouvernement begeert, dat zonder deszelfs toestemming, de troon van Karang Assam (Balië) aan geen anderen vorst dan den regeerenden vorst van Mataram op het eiland Lombok zal mogen vervullen.

Aldus overeen gekomen, vier malen geschreven, geteekend en gezegeld in tegenwoordigheid der rijks grooten van het rijk van Mataram (op het eiland Lombok) op heden den 21sten Julij 1849, zijnde den dag Sanistjara van de maand Katiga van het jaar 1795 der Balineesche jaartelling.

(w. g.) VAN SWIETEN.

Ter ordonnantie,

*De Kapitein-Adjutant, belast met de zaken van Balië,*

(w. g.) T. VAN CAPELLEN.

Hieronder volgen de handteekeningen in de Balinesche taal geschreven.

Lager stond:

De bovenstaande in de Balinesche taal geschreven handteekeningen zijn die van den regeerenden vorst ANAK AGONG KETOET KARANG ASSAM;

deszelfs jongeren broeder en vermoedelijken troonopvolger ANAK AGONG GEDFE KARANG ASSAM, en van de rijks grooten van de rijken Salaparang en Karang Assam Balië Goestie MADE KARANG ASSAM, Goestie NJOMAN TANKARAN, Goestie MADE SIEDEMAN Ida BAGOES PIDARA.

Mij bekend,

*De Kapitein-Adjutant, belast met de zaken van Balië,*

(w. g.) T. VAN CAPELLEN.

Deze tegenwoordige overeenkomst is bekrachtigd op den vijf en twintigsten Augustus des jaars een duizend achthonderd negen en veertig.

*De Minister van Staat,  
Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,*

(w. g.) ROCHUSSEN.

Ter ordonnantie van Zijne Excellentie,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) C. VISSCHER.

Voor eensluidend afschrift,

*De Algemeene Secretaris,*

(w. g.) C. VISSCHER.

Voor kopij conform,

*De fungeerend Secretaris-Generaal bij het  
Departement van Koloniën,*

(w. g.) A. L. WEDDIK.

Voor eensluidend afschrift,

*De Secretaris-Generaal bij het Departement van Koloniën,*

A. E. ELIAS.

Tot invoering van de speelpacht, noch van eenige andere pacht, zal kunnen worden overgegaan voordat daarop bij de begrooting is gerekend.

Het feit dat de ambtenaar van het binnenlandsch bestuur, die reeds sedert meer dan een half jaar in het oostelijk gedeelte van Lombok werkzaam is, controleur der 2de klasse is en dat hij zich op zeer verdienstelijke wijze van zijne moeilijke taak kwijt, bewijst genoegzaam dat voor eene richtige vervulling van den werkring van hoofd der onderafdeeling Oost-Lombok niet juist de rang van controleur 1e klasse wordt vereischt. Er is dus geen reden om nu reeds voor die betrekking op een controleur 1e klasse te rekenen. Wanneer het later noodig mocht zijn, kan de Indische Regeering voor het bestuur in Oost-Lombok een controleur 1e klasse aanwijzen; de verhouding van het aantal controleurs der 2e klasse tot die der 1e klasse laat dit, als voorloopige maatregel, wel toe, terwijl dan bij de eerstvolgende begrooting de formatie kan worden gewijzigd.

Lombok is bezet en zal voorshands bezet blijven door het 2de en het 11de veldbataljon, eene sectie der 2de bergbatterij en detachementen vestingartillerie en genietroepen, welke troepenmacht, blijkens den jongsten ingekomen sterktestaat van het Indische leger, op 1 Januari jl. telde:

90 officieren en	} samen 1744
870 Europeesche	
327 Amboineesche en	
547 inland-sche	

militairen beneden den rang van officier.

Het ligt niet in de bedoeling voortdurend eene militaire bezetting op Lombok te laten, of om de kusten van het eiland bij voortdurend door oorlogsschepen te doen bekruisen; het is echter nog onzeker wanneer de militaire bezetting zal kunnen worden ingekrompen of Lombok geheel zal kunnen verlaten en wanneer de bekruising zal kunnen ophouden.

Daar de hooger bedoelde troepenmacht genomen is uit de garnizoenen op Java, zijn als kosten der bezetting van Lombok alleen in rekening te brengen de uitgaven die het tijdelijk verblijf dezer troepenmacht buiten Java vorderen, en hier te lande mist men op dit oogenblik de gegevens om die kosten te berekenen.

Omtrent de in Indië gemaakte kosten der militaire expeditie zijn telegraphisch inlichtingen aan den Gouverneur-Generaal gevraagd, doch nog niet ontvangen. De hier te lande gemaakte kosten ten laste van het Iste hoofdstuk der Indische begrooting zijn hoogst moeilijk met eenige juistheid aan te geven, omdat niet kan worden gezegd welke uitgaven al dan niet op rekening der expeditie moeten worden gebracht; hoogstens zijn zij op f 750 000 te stellen.

Het bedrag der gelden en preciosa, waarop de kosten van den oorlog zijn te verhalen, werd blijkens een bericht van Februari jl. volgens ruwe schatting gesteld op pl. m. f 1 800 000. Nadere opgaven zijn telegraphisch gevraagd, doch ook die zijn nog niet ontvangen.

Aangezien Karang Asem een deel uitmaakt van het Rijk van Selaparang (Lombok) zal de Indische Regeering, nadat het wetsontwerp waarop deze Memorie betrekking heeft wet zal zijn geworden, ook moeten voorzien in het bestuur over dat landschap, waar tijdens het zelfbestuur van den Radja van Lombok het gezag werd uitgeoefend door twee bestuurders, Goesti G'de Poetoe en Goesti G'de Djilantik, van wie de eerste in Mei 1893 overleden is.

Na de gevangenneming van den Radja van Lombok heeft de Indische Regeering van die gebeurtenis officieel kennis gegeven aan den overgebleven bestuurder, Goesti G'de Djilantik onder mededeeling dat zij vertrouwdde dat, zoolang niet is beslist wie het bestuur in Karang-Asem voeren zal, hij waken zal voor de rust en orde in het landschap.

Het antwoord op de vraag, welken rechtstitel Goesti Djilantik nog heeft op het bestuur van Karang Asem ligt in het bovenstaande opgesloten.

Van het contract in 1849 met den toenmaligen vorst van Lombok over Karang Asem gesloten wordt een afschrift bij deze Memorie gevoegd.

Omtrent den tegenwoordigen toestand in Karang Asem kan het volgende worden medegedeeld. Nadat Goesti Djilantik uit Lombok in Karang Asem was teruggekeerd, is langzamerhand een einde gekomen aan de gisting, die tengevolge van de oorlogzuchtige bedoelingen van enkele ons slecht gezinde poenggawa's onder de bevolking bestond. De onwil van Djilantik om in die richting mede te werken, welke zich al aanstonds uitte in het terugroepen der gezanten, die door de bedoelde poenggawa's naar andere Balische staatjes, op wier medewerking men hoopte, waren afgevaardigd, moet hem de vijandschap der oorlogspartij op den hals hebben gehaald, zoodat hij de hoofdstad, waar hij zich niet veilig achtte, gedurende eenigen tijd heeft verlaten. Hij is daar echter sedert teruggekeerd en was, volgens de laatste berichten, den toestand weder meester geworden. Het is echter uiterst moeielijk over de toestanden in de zelfbesturende staatjes steeds volkomen vertrouwbare berichten te bekomen, en ook het bovenstaande kan dus slechts onder eenige reserve als juist worden aangenomen.

*De Minister van Koloniën,*

BERGSMA.



